

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ВІДВІДУВАННЯ НПМ ПУНКТУ ТИМЧАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА, ЯКІ НЕЗАКОННО ПЕРЕБУВАЮТЬ В УКРАЇНІ

Розроблено у співпраці з Офісом
Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини

Проект Ради Європи
«Підтримка впровадження
європейських стандартів захисту
прав людини в Україні»

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Методичні рекомендації укладені
Наталією Гурковською.

*Ця публікація розроблена за
фінансової підтримки Ради
Європи. Погляди, викладені в цьому
документі, є відповідальністю його
автора і можуть не співпадати з
офіційною політикою Ради Європи.*

Дозволяється відтворення уривків
публікації (до 500 слів) за умови
некомерційного використання,
збереження цілісності тексту,
контексту та надання повної
інформації, що не повинна жодним
чином вводити читача в оману
щодо характеру, обсягу чи змісту
тексту. Необхідно обов'язково
зазначати джерело тексту:

«© Рада Європи, рік видання».

Усі інші запити щодо відтворення
або перекладу цієї публікації
або будь-якої її частини повинні
адресуватися Директорату
комунікацій Ради Європи
(F-67075 Strasbourg Cedex або
publishing@coe.int).

Уся інша кореспонденція щодо цієї
публікації повинна направлятися
до Головного Директорату з прав
людини та верховенства права.

Верстка, дизайн обкладинки:
«K.I.C.»

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
(<http://book.coe.int>)

© Рада Європи, 2024

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**щодо проведення відвідування НПМ
пункту тимчасового перебування
іноземців та осіб без громадянства,
які незаконно перебувають в Україні**

Зміст

Список аббревіатур та скорочень.....	4
Розділ 1. Опис місць несвободи.....	5
Розділ 2. Стандарти забезпечення прав осіб у ПТПІ	9
Розділ 3. Проведення моніторингового відвідування	12
3.1. Підготування та початок проведення відвідування.....	12
3.2. Спілкування з керівником (заступником керівника) установи.....	14
3.3. Виявлення порушень прав людини.....	17
3.4. Особливості проведення інтерв'ю з поміченими в ПТПІ іноземцями та ОБГ	63
3.5. Огляд приміщень	64
3.6. Підбиття підсумків за участю керівництва	66
Додатки.....	69
Додаток 1. Алгоритм дій у разі виявлення ознак неналежного поведження....	69
Додаток 2. Орієнтовний маршрут відвідування	71
Додаток 3. Анкета для спілкування з іноземцями та особами без громадянства.....	72
Додаток 4. Анкета фіксації результатів відвідування НПМ для цього типу місця несвободи.....	74
Додаток 5. Нормативно-правові акти, що визначають права осіб, які утримуються в місці несвободи, та регулюють діяльність закладу	94
Додаток 6. Рекомендації щодо заповнення звіту	104

СПИСОК АБРЕВІАТУР ТА СКОРОЧЕНЬ

- АРТ** — антиретровірусна терапія
- Автозак** — спеціалізований автомобіль, обладнаний для перевезення затриманих осіб
- БВПД** — безоплатна вторинна правова допомога
- ДБН** — державні будівельні норми
- ДМС** — Державна міграційна служба України
- ЄРДР** — Єдиний реєстр досудових розслідувань
- ЄКЗК** — Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню та Протоколи
- ЄКПЛ** — Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи
- ЄПП** — Європейські пенітенціарні правила
- ЄСПЛ** — Європейський суд з прав людини
- ЗПТ** — замісна підтримувальна терапія
- КЗК** — Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню
- КМУ України** — Кабінет Міністрів України
- КПП** — контрольно-пропускний пункт
- КПК України** — Кримінальний процесуальний кодекс України
- КУ** — Конституція України
- КУпАП** — Кодекс України про адміністративні правопорушення
- МОЗ** — Міністерство охорони здоров'я України
- МВС** — Міністерство внутрішніх справ України
- Мін'юст** — Міністерство юстиції України
- НПА** — нормативно-правові акти
- ОБГ** — особа без громадянства
- ООН** — Організація Об'єднаних Націй
- ПТПІ** — пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, Державної міграційної служби України
- ПТРБ** — пункт тимчасового розміщення біженців
- СНІД** — синдром набутого імунodefіциту

Розділ 1

ОПИС МІСЦЬ НЕСВОБОДИ

Державна міграційна служба України (ДМС) — центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Основні завдання ДМС такі:

- ▶ реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;
- ▶ внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Відповідно до [Постанови КМУ від 20.08.2014 № 360](#) «Про затвердження Положення про ДМС України» на ДМС покладено обов'язки та завдання (в межах повноважень місця несвободи):

«21) забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні».

Необхідно чітко відрізнити ПТРБ від ПТПІ.

ПТРБ — юридична особа, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства України, печатку із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням. ПТРБ утворює, реорганізує, утримує та ліквідує Державна міграційна служба України і належить до сфери її керування. На базі пункту може створюватися спеціальне приміщення (центр) для дітей, розлучених із сім'єю, які заявили про намір бути визнаними біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, подали заяви про визнання

біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, оскаржують рішення щодо статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту. Порядок приймання і перебування в центрі згаданих категорій дітей, розлучених із сім'єю, врегульовує окреме положення, затверджене наказом МВС. Контроль за діяльністю пункту ведуть структурні підрозділи ДМС у межах визначених повноважень. ПТРБ функціонує відповідно до [наказу Міністерства внутрішніх справ України від 14.06.2018 № 503](#).

У цьому посібнику розкриваються методичні рекомендації для Пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, Державної міграційної служби України, що функціонують відповідно до [Постанови КМУ від 17 липня 2003 р. № 1110](#) «Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні»

ПТПП — державна установа, призначена для тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства:

- ▶ стосовно яких суд ухвалив рішення про примусове видворення за межі України;
- ▶ стосовно яких суд ухвалив рішення про затримання з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення за межі України, зокрема відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію;
- ▶ затриманих ДМС, її територіальними органами та підрозділами на строки та в порядку, передбачені законодавством;
- ▶ затриманих за рішенням суду до завершення розгляду заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, або особою без громадянства.

Пункт тимчасового перебування у своїй діяльності керується [Конституцією](#) та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, міжнародними актами з прав людини та іншими нормативно-правовими актами, які регулюють питання щодо іноземців та осіб без громадянства, а також положенням, розробленим відповідно до Типового положення і затвердженим ДМС. ПТПП належить до сфери управління ДМС. ПТПП утворює, реорганізовує та ліквідує ДМС. ПТПП — юридична особа, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах казначейства, печатку із зображенням Дер-

жавного герба України і своїм найменуванням. Іноземців та осіб без громадянства, які не мають законних підстав для перебування на території України, затриманих у встановленому порядку та які підлягають примусовому видворенню за межі України, зокрема відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію, розміщують у пунктах тимчасового перебування протягом строку, необхідного для їх ідентифікації та забезпечення примусового видворення за межі України чи реадмісії.

Контроль за діяльністю ПТПІ веде відповідний структурний підрозділ ДМС. Контроль за санітарним станом ПТПІ забезпечують санітарно-профілактичні заклади МВС у Волинській, Миколаївській та Чернігівській областях.

Основні завдання пункту тимчасового перебування такі:

- 1) забезпечення тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства, розміщених відповідно до законодавства;
- 2) створення належних умов для утримання іноземців та осіб без громадянства, забезпечення їх індивідуальними спальними місцями, постільною білизною, триразовим харчуванням, матеріально-побутовим та медичним обслуговуванням тощо;
- 3) сприяння територіальним органам ДМС та органам охорони державного кордону у виконанні покладених на них завдань, пов'язаних з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства за межі України;
- 4) сприяння іноземцям та особам без громадянства в установленні контактів з родичами, земляками, міжнародними та громадськими організаціями.

У ПТПІ чоловіків розміщують окремо від жінок. Вагітних жінок, батьків з дітьми та сім'ї розміщують в окремих житлових приміщеннях.

Іноземці та особи без громадянства, які утримуються в пункті тимчасового перебування, можуть:

- ▶ вільно пересуватися в межах пункту тимчасового перебування, визначених його адміністрацією;
- ▶ носити власний одяг, надсилати листи, отримувати посилки, відправляти релігійні обряди;
- ▶ зустрічатися з правозахисниками, адвокатами, представниками дипломатичних представництв або консульських установ країни походження чи країни попереднього постійного проживання, міжнародних та правозахисних організацій.

Іноземцям та особам без громадянства, які утримуються в пункті тимчасового перебування, забороняється придбання, зберігання і використання будь-якої холодної зброї, колючих та ріжучих предметів, спиртних напоїв, наркотичних засобів та психотропних речовин або інших одурманюючих речовин, а також інших видів майна, що не може перебувати у власності громадян відповідно до законодавства, самовільно залишати його територію.

Особову справу оформлюють на кожну особу, розміщену в ПТПП, та зберігають у ПТПП протягом 15 років з дати звільнення особи з ПТПП чи передання заінтересованому органу для примусового видворення або для передання відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію, після чого підлягає знищенню. До особової справи долучають усі документи, які стали підставою для розміщення іноземця або особи без громадянства в ПТПП, продовження строку тримання, звільнення чи передання для примусового видворення за межі території України тощо.

Порядок й умови перебування іноземців та ОБГ в ПТПП визначають Типове положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні¹ та Інструкція про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні² тощо (див. Додаток 5).

Європейські пенітенціарні правила застосовують до нелегальних мігрантів, які утримуються у в'язницях. Однак у коментарях до правил наголошується, що імміграційні затримані в принципі не повинні перебувати у в'язниці. Отже, правила не стосуються особливих потреб і статусу нелегальних мігрантів, таких як питання, пов'язані з підготуванням та виконанням процедур депортації. Тут слід зазначити, що згідно зі статтею 5 (1) f Європейської конвенції з прав людини, нелегальні мігранти можуть бути позбавлені волі або під час вжиття заходів з метою депортації, або з метою запобігання несанкціонованому в'їздові в країну. Отже, мета позбавлення волі нелегальних мігрантів суттєво відрізняється від мети позбавлення волі осіб, які утримуються під вартою або як засуджені (ЕКЗК у Сьомій загальній доповіді (СРТ/Inf (97) 10 Гарантії під час затримання).

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2003-%D0%BF#Text>.

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0748-16#Text>.

Розділ 2

СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ У ПТПІ

ЄКПЛ гарантує забезпечення прав людини особам, незалежно від їхньої країни походження, громадянства, статусу іноземця або особи без громадянства, шукачам притулку тощо:

- ▶ право на життя та здоров'я;
- ▶ абсолютну заборону проявів будь-яких актів насильства — катування, жорстокого або нелюдського чи такого поведження або покарання, що принижує гідність; зокрема право на гідні умови утримання, право на належну медичну допомогу, право на повагу до честі та гідності. Держава має право вести контроль за в'їздом, перебуванням і переміщенням іноземців. Однак видворення державою може порушувати питання за [статтею 3 ЄКПЛ](#) і, як наслідок, тягнути за собою відповідальність держави в разі, коли продемонстровані серйозні доводи на користь того, що відповідна особа в разі депортації стикнеться з реальною загрозою бути підданою поведженню всупереч [статті 3 ЄКПЛ](#);
- ▶ абсолютну заборону примусової праці, у разі відсутності судового зобов'язання;
- ▶ заборону дискримінації;
- ▶ право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлений свободи, крім випадків і відповідно до процедури, встановленої законом;
- ▶ право на справедливий судовий розгляд; зокрема право на захист самостійно обраного захисника чи із системи БВПД; право на ознайомлення з усіма власними матеріалами як судової, так і особової справи; право на звернення та оскарження;
- ▶ право на повагу до приватного та сімейного життя; зокрема на спілкування та побачення з родиною та близькими; право на возз'єднання з родиною; право на кореспонденцію та звернення; право на недоторканність місця фактичного проживання; право на конфіденційне листування на підставі закону та лікарську таємницю;

- ▶ право на свободу думки, совісті та релігії та право на свободу вираження поглядів, право на свободу об'єднання, якщо заборона не передбачена судовим рішенням;
- ▶ право на шлюб та мирне володіння майном;
- ▶ право на освіту;
- ▶ тощо.

Іноземці та особи без громадянства зберігають усі права, якщо за рішенням суду або адміністративного органу, на підставі чинного національного законодавства, вони не були обмежені. Обмеження, накладені на іноземців та осіб без громадянства, повинні бути мінімально необхідними та відповідати тій обґрунтованій меті, з якої вони застосовувались. Утримання будь якої особи в умовах, які порушують права людини, не може бути виправдане нестачею ресурсів.

Охорона пункту тимчасового перебування, іноземців та осіб без громадянства, які в ньому утримуються, ведеться відповідно до законодавства. Дії працівників пункту тимчасового перебування з охорони іноземців та осіб без громадянства не можуть поєднуватися з тортурами, катуваннями або іншими жорстокими та такими, що принижують гідність, видами поведження. Ніякі обставини не можуть бути виправданням для застосування тортур, катувань або таких видів поведження.

Найвразливіші — особи без громадянства, неповнолітні іноземці, що подорожують зі своїми родинами або без супроводу, та особи, що шукають притулку. Основними проблемами залишаються ненаповненість реєстрів перекладачів, невизнане затримання, неможливість отримати юридичну допомогу та вчасно оскаржити адміністративне або судове рішення, умови тримання тощо.

Право на вільне пересування в межах та за межами країни визнається в [Загальній декларації прав людини](#). У статті 13 йдеться про те, що «кожна людина має право на свободу пересування і проживання в межах кордонів кожної держави» і «кожна людина має право покинути будь-яку країну, зокрема свою країну, а також повертатися до своєї країни». Однак немає ніяких міжнародних документів, у яких вибір своєї країни проживання визнано правом людини.

[Конвенція про статус біженців](#) та її [Протокол](#) — універсальний стандарт прав на отримання притулку. Ця Конвенція, також відома як Женевська конвенція (хоча вона не одна з Женевських конвенцій, які мають справу з допустимою поведінкою у разі війни), — основний елемент захисту біженців / біженок. Вона спирається на низку основоположних

принципів, передусім на заборону дискримінації, кримінального покарання і заборону примусового повернення біженців / біженок.

[Міжнародна конвенція ООН про захист прав усіх трудящих-мігрантів](#) і членів їхніх сімей — найкомплексніша міжнародна угода у сфері міграції і захисту прав людини, забезпечує доступ до медичного обслуговування та належні умови праці, однакові з громадянами цієї держави.

[Конвенція ООН про статус апатридів](#) захищає права осіб без громадянства.

Розділ 3

ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВОГО ВІДВІДУВАННЯ

3.1. Підготування та початок проведення відвідування

Моніторингові відвідування до місць несвободи відбуваються відповідно до Регламенту організації та здійснення регулярних відвідувань місць несвободи для виконання функцій національного превентивного механізму в Україні, затвердженого [наказом Уповноваженого Верховної Ради України від 02.06.2023 № 60.15/23](#).

Керівник групи НПМ, що його визначає Департамент НПМ або регіональне представництво Уповноваженого:

- ▶ узагальнює та аналізує інформацію про місце несвободи, відвідування якого готується, про результати раніше проведених відвідувань, стан реалізації результатів таких відвідувань, іншу інформацію та матеріали, отримані з різних джерел про можливі порушення прав людини (звернення, повідомлення, публікації в медіа тощо), що мають ознаки катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, визначає тривалість проведення відвідування НПМ, планує його логістичне забезпечення;
- ▶ завчасно (для планових відвідувань не пізніше ніж за 3 календарні дні) надсилає повідомлення про відвідування НПМ на електронні адреси представників громадських організацій, які мають чинні доручення Уповноваженого на право участі у відвідуваннях НПМ, експертів, учених та фахівців, зокрема іноземних, з визначенням дати проведення відвідування, регіону його проведення, типу, спеціалізації місця несвободи, але без попереднього повідомлення про час, а також назву місця несвободи і його адресу;
- ▶ організовує роботу групи НПМ, координує дії інших учасників групи НПМ;

- ▶ безпосередньо перед початком проведення відвідування НПМ проводить інструктаж учасників групи НПМ та розподіляє обов'язки між ними, визначає, з урахуванням пропозицій усіх учасників групи НПМ, завдання кожного учасника;
- ▶ учасники групи НПМ на час відвідування НПМ повинні мати при собі такі документи: Уповноважений, представники Уповноваженого, працівники Секретаріату Уповноваженого службове посвідчення; залучені представники громадських організацій, експерти, вчені та фахівці, зокрема іноземні, документ, що посвідчує особу, та відповідне доручення Уповноваженого на участь у відвідуваннях НПМ;
- ▶ також у учасників групи НПМ можуть бути в наявності необхідні технічні засоби, зокрема для фото- та відеофіксації, а у разі необхідності — засоби індивідуального захисту.

[ЄКЗК у 32-й Загальній доповіді СРТ/Inf \(2022\)](#) у [розділі про примусове видворення на кордоні](#) роз'яснює, що з 2009 року КЗК продовжує отримувати численні заяви про жорстоке поводження з іноземними громадянами з боку державних службовців і про відвідування центрів утримання іммігрантів з жахливими умовами. Крім того, він стикнувся з усе більшою кількістю осіб, які стверджували, що їх насильницьким шляхом, із застосуванням сили видворили з території країни Ради Європи, без урахування їхніх особистих обставин, уразливості, потреб у захисті чи ризику зазнати жорстокого поводження у разі повернення. У [19-й Загальній доповіді СРТ/Inf \(2009\) 27 про гарантії для нелегальних мігрантів, позбавлених волі](#) ЄКЗК зазначив, що незалежний моніторинг місць утримання нелегальних мігрантів — важливий елемент у запобіганні жорсткому поводженню та загалом у забезпеченні задовільних умов утримання. Щоб бути повністю ефективними, моніторингові візити мають бути частими та без попередження. Крім того, органи моніторингу повинні мати повноваження проводити приватні бесіди з нелегальними мігрантами та вивчати всі питання, пов'язані з поводженням з ними (матеріальні умови утримання, протоколи тримання під вартою та іншу документацію, здійснення прав затриманих осіб, охорону здоров'я тощо).

Потрапити на територію ПТПІ можна через контрольно-пропускний пункт, але передусім варто зустрітися з керівництвом. Адміністративна будівля зазвичай міститься на території ПТПІ, тому варто звернутися до чергового КПП і вчинити такі дії: пред'явити черговому КПП посвідчення представника Уповноваженого, працівника Секретаріату Упов-

новаженого Верховної Ради України з прав людини, громадським моніторам та експертам — доручення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, паспорт, та назвати мету свого візиту. Попросити чергового КПП повідомити про своє прибуття начальника ПТПІ або його заступника і провести вас до нього або надати доступ для самостійного прямування до керівництва.

Під час проведення відвідування НПМ необхідно скористатися «Орієнтовним маршрутом відвідування» (Додаток 2).

Перешкоджання у проведенні відвідування

У разі недопуску учасників групи НПМ до місця несвободи, створення перешкод у роботі групи НПМ, ненадання інформації, копії документів тощо, керівник групи НПМ повідомляє про це відповідного представника Уповноваженого, правоохоронні органи, Департамент НПМ та складає стосовно особи (осіб), яка(і) перешкоджає(ють) у відвідуванні, протокол про адміністративне правопорушення [за статтею 188–40 Кодексу України про адміністративні правопорушення](#) (невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини), складає повідомлення про скоєння кримінального правопорушення за ознаками злочину, передбаченого [статтею 344 Кримінального кодексу України](#) (втручання в діяльність державного діяча), а після забезпечення працівниками правоохоронних органів умов для безперешкодного проведення НПМ, продовжує розпочате відвідування НПМ. У разі виникнення будь якої екстреної ситуації під час здійснення НПМ, виникнення загрози життю та здоров'ю учасника групи НПМ, негайно повідомляють про це керівника групи НПМ, Департамент НПМ та правоохоронні органи.

3.2. Спілкування з керівником (заступником керівника) установи

Керівник групи НПМ на початку відвідування НПМ інформує керівника або інших відповідальних осіб місця несвободи про підставу та мету відвідування НПМ, представляє всіх учасників групи НПМ, організовує пред'явлення ними документів, що посвідчують особу, службових посвідчень та доручень Уповноваженого на участь у відвідуван-

нях НПМ (для представників громадських організацій), повідомляє про повноваження і завдання учасників групи НПМ, після чого учасники групи НПМ розпочинають відвідування НПМ.

До керівника (відповідальних осіб ПТПІ) доводять повноваження групи НПМ та провадять ідентифікацію місця несвободи, з'ясовують організаційні форми, форми власності, підконтрольність та підпорядкованість установи, керівництва тощо; визначають кількість та категорію осіб, які перебувають на момент відвідування на території ПТПІ, з'ясовують підстави та терміни перебування (у разі необхідності та в індивідуальних конкретних випадках), а також наявність вразливих категорій осіб (дітей, жінок, осіб з інвалідністю тощо).

Окремо нагадують повноваження НПМ-групи на:

- ▶ безперешкодний огляд будь-яких приміщень, будівель та споруд місця несвободи, вивчення умов перебування та поведінки з утримуваними в ньому особами, проведення фото- та відеофіксації стану перебування / тримання осіб у місці несвободи, проявів неналежного поведінки з ними, будь-яких фактів порушення прав і свобод людини;
- ▶ опитування без третіх осіб та за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування, будь-яких осіб, які перебувають у місці несвободи, з метою отримання інформації стосовно поведінки з ними і умов їхнього перебування / тримання, у разі потреби, при перекладачеві, лікареві, працівниках місць несвободи;
- ▶ опитування інших осіб, які можуть надати інформацію стосовно поведінки з особами, що перебувають / утримуються в місці несвободи тощо;
- ▶ ознайомлення з будь-якими документами та записами з камер відеоспостереження (за їх наявності), зокрема тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, отримання їх копій.

Під час першого спілкування з керівником установи керівник моніторингової групи має запросити підготувати таку інформацію:

- ▶ штатний розпис та наявні вакансії;
- ▶ копію графіка роботи;
- ▶ копію внутрішнього розпорядку дня;
- ▶ інформацію про результати проведених останніх перевірок діяльності ПТПІ, перевірок та актів реагування наглядових органів (копії перевірок та виконання вказівок, реагування тощо);

- ▶ інформаційну довідку про планове наповнення та загальну кількість утримуваних; окремо іноземці та ОБГ, з розподілом жінки / чоловіки; наявність дітей без родини та їхня кількість; з розподілом на кількість родин; зокрема за категоріями (за віком — 0–17; 18–59, 60 та вище; залучені до праці тощо); здобувачів базової, повної середньої, професійно-технічної, вищої освіти; кількість у медичній частині та медичному ізоляторі, кількість у локалізованих кімнатах тощо;
- ▶ статистичну довідку за останній рік про кількість затриманих, що розміщені в ПТПІ (за категоріями країн походження), кількість примусово видворених (за країною походження та приймаючої країни);
- ▶ статистичну довідку за останній рік про кількість осіб, що отримали захист з розподілом на статус біженця, тимчасовий або додатковий захист;
- ▶ статистичну довідку за останній рік про кількість осіб, що були звільнені через неможливість провести ідентифікацію, забезпечити примусове видворення чи реадмісію (із зазначенням країни походження);
- ▶ статистичну довідку про кількість повідомлень за останній рік до центрів / управлінь БВПД за заявою іноземців та ОБГ;
- ▶ статистичну довідку за останній рік щодо кількості осіб, що звернулися по статус біженця, по тимчасовий захист, по додатковий захист; та про кількість відмов за категоріями і кількість осіб, що отримали статус біженця, тимчасовий захист, додатковий захист, за країнами походження, за віковим розподілом (неповнолітні, дорослі);
- ▶ ознайомлення з переліком перекладачів, що їх залучають до діяльності ПТПІ;
- ▶ перелік НГО, БФ та міжнародних організацій, що опікуються в ПТПІ правами іноземців та ОБГ;
- ▶ статистичну довідку за останній рік про кількість скарг від утримуваних на дії, бездіяльність та адміністративні рішення ПТПІ, їх підстави та результати розгляду;
- ▶ інформаційну довідку за останній рік про кількість осіб, що утримувались у локалізованих кімнатах, з вказівкою підстав для утримання;

- ▶ довідку про проведення інформаційних кампаній для ознайомлення шукачів захисту з механізмами захисту від дискримінації в Україні, а також спрямованих на формування толерантних настроїв у суспільстві стосовно шукачів захисту в Україні;
- ▶ довідку з проведених інформаційно-роз'яснювальних заходів серед іноземців та ОБГ щодо переваг добровільного повернення над примусовим на виконання пункту Стратегічного плану щодо забезпечення поваги до людської гідності осіб, що повертаються, заохочуючи їх до добровільного повернення;
- ▶ довідку про комунально-побутове забезпечення, зокрема харчування за рік;
- ▶ довідку про вартість харчування на одного утриманого на день;
- ▶ довідка про смертність за рік (зокрема через суїцид), з вказівкою кількості осіб, що оголошували голодування, з вказівкою причини;
- ▶ копію акта вимірювання площі тощо.

3.3. Виявлення порушень прав людини

У разі виявлення під час відвідування випадків жорстокого, нелюдського поводження, катування, інших порушень прав утримуваних у місці несвободи осіб, зокрема тих, що становлять загрозу життю та здоров'ю таких осіб, керівник групи НПМ вживає невідкладних заходів для припинення порушення та/або виклику екстрених служб правоохоронних органів, охорони здоров'я, надзвичайних ситуацій, служби у справах дітей тощо та залишаються на місці до їхнього прибуття.

Група НПМ документує (фіксує) виявлені ознаки катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, і якщо це можливо, то відповідно до стандартів Стамбульського протоколу³.

Якщо виявлені порушення неможливо усунути негайно, то за підсумками кожний учасник групи НПМ доводить до відома керівника місця несвободи та/або інших відповідальних осіб свої зауваження, виявлені порушення та недоліки.

³ <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-06/Istanbul%20Protocol%20in%20Ukrainian.pdf>.

У разі необхідності керівник групи НПМ заповнює бланки пояснень (додаток 2 до Регламенту ([наказ Уповноваженого ВРУ з прав людини від 02.06.2023 № 60.15/23](#))⁴, формулюючи перелік запитань до вказаних осіб та пропонує їм власноручно надати на ім'я Уповноваженого пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень, або занотовує їх відповіді в бланку пояснення, за формою, зразок якої додається, після чого надає його для підписання опитуваній особі, а також сам підписує бланк пояснення як опитувач. У разі відмови вказаних осіб надавати чи підписувати пояснення, про це зазначають у заповнених бланках пояснень та відображають у звіті відвідування НПМ.

1. Право на життя та безпечні умови утримання (ст. 2 ЄКПЛ)

Право на життя — основоположне право людини, закріплене в [ст. 2 ЄКПЛ](#). Право кожного на життя охороняє закон. [Стаття 27 КУ](#) наголошує, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. [Статтею 50 КУ](#) передбачено право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Захист права на життя містить два матеріальні зобов'язання держави: загальне зобов'язання захистити право на життя за допомогою закону і заборону умисного заподіяння смерті, обмежене вичерпним переліком винятків (рішення ЄСПЛ «Босо проти Італії»)⁵. Також право на життя містить процесуальне зобов'язання держави провести ефективне розслідування заяв про порушення її матеріального аспекту (Рішення ЄСПЛ «Армані да Сілва проти Сполученого Королівства», § 229)⁶.

Забезпечення укриттям та евакуація

Під час дії воєнного стану, надзвичайних ситуацій облаштування на території ПТПІ **захисних споруд** (сховищ і протирадіаційних укриттів, споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів) — умова для збереження життя людини. Вимоги щодо створення, утримання, експлуатації та ведення обліку фонду захисних споруд встановлюють [Кодекс цивільного захисту України](#); Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, затвердже-

⁴ <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2060.15.23.pdf>.

⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-23338>.

⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-161975>.

ний [постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138](#); [наказ МВС від 09.07.2018 № 579](#) „Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30.09.2018 за № 879/32331. Захисні споруди (сховища, найпростіші укриття) підлягають забезпеченню обладнанням згідно з додатками 19 (норми оснащення формування з обслуговування захисної споруди), 20 (перелік майна, необхідного для укомплектування захисної споруди), 21 (перелік лікарських засобів та медичних виробів для укомплектування запасів медичного майна у захисних спорудах) Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом МВС №579.

[Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141](#) «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» передбачає, що адміністрація ПТТПІ забезпечує безпеку розміщених іноземців та осіб без громадянства. У разі ускладнення ситуації в районі розташування ПТТПІ, пов'язаної з виникненням або із загрозою виникнення надзвичайних ситуацій природного чи іншого характеру, іноземці та особи без громадянства переводяться для подальшого утримання до інших ПТТПІ, визначених ДМС. Переведення іноземців та осіб без громадянства до інших ПТТПІ відбувається в разі утворення на базі ПТТПІ обсерватора для іноземців та осіб без громадянства чи необхідності розміщення в ПТТПІ іноземців та осіб без громадянства, які прибули в Україну внаслідок воєнних дій, зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни їхнього перебування. Переведення відбувається в разі ускладнення ситуації в ПТТПІ, пов'язаної із забезпеченням безпеки утримання розміщених у ПТТПІ осіб, та може виконуватися за клопотанням заінтересованого органу, який розміщував особу в ПТТПІ, або адміністрації ПТТПІ, у якому утримується особа, після письмового погодження відповідного структурного підрозділу ДМС.

Протипожежна безпека

У приміщеннях структурних підрозділів ДМС — ПТТПІ має дотримуватися стан протипожежної безпеки, зокрема вимоги Правил техніки безпеки, а також Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених [на-](#)

[казом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417.](#) Не повинна допускатись експлуатація пошкоджених розеток, електрокабелів побутових електроприладів, які втратили ізоляційні здатності, саморобних подовжувачів, що можуть призвести до короткого замикання та пожежі.

На кожному об'єкті відповідним документом (наказом, інструкцією тощо) повинен бути встановлений протипожежний режим, який охоплює: порядок утримання шляхів евакуації; визначення спеціальних місць для куріння; порядок використання побутових нагрівальних приладів; порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт; правила проїзду та стоянки транспортних засобів; порядок відімкнення від мережі електроживлення обладнання та вентиляційних систем у разі пожежі; порядок огляду й зачинення приміщень після закінчення роботи; порядок проходження посадовими особами навчання й перевірки знань з питань пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення; порядок організації експлуатації і обслуговування наявних засобів протипожежного захисту; порядок проведення планово-попереджувальних ремонтів та оглядів електроустановок, опалювального, вентиляційного, технологічного та іншого інженерного обладнання; порядок дій у разі виникнення пожежі: порядок і способи оповіщення людей, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, зупинки технологічного устаткування, вимкнення ліфтів, підойм, вентиляційних установок, електроспоживачів, застосування засобів пожежогасіння; послідовність евакуації людей та матеріальних цінностей з урахуванням дотримання техніки безпеки. Працівники об'єкта мають бути ознайомлені з цими вимогами на інструктажах або під час проходження пожежно-технічного мінімуму. Для кожного приміщення об'єкта або групи його приміщень однакового призначення мають бути розроблені та затверджені керівником об'єкта або уповноваженою ним посадовою особою інструкції про заходи пожежної безпеки.

Забезпечення права на життя

[Стаття 2 ЄКПЛ](#) забороняє видворення до іншої держави, якщо є серйозні і доведені підстави вважати, що зацікавлена особа опиниться там під реальною загрозою смертної кари. У справі ЄСПЛ «Аль Нашірі проти Польщі», яка стосувалася «надзвичайної видачі» осіб, підозрюва-

них у тероризмі, яким загрожувала смертна кара, суд постановив, що на момент вивезення заявника з території Польщі існував серйозний і доведений ризик того, що його засудять до смертної кари після розгляду справи військовою комісією, яка вочевидь не могла забезпечити доступ до правосуддя.

У справі ЄСПЛ «Ф. Г. проти Швеції» Суд вирішив, що вислання заявника до Ірану спричинило б порушення статей 2 і 3 не через ризики, пов'язані з його колишньою політичною діяльністю, а через те, що його вислання відбулось би без відсутності оцінки державними органами наслідків зміни ним віросповідання, що становить фактор індивідуального ризику, який заявник не наводив у своєму клопотанні про надання притулку.

Держава завжди буде зобов'язана надати логічні, послідовні та обґрунтовані пояснення в разі, якщо під її контролем (в приміщенні, на території) станеться смерть людини. Позбавлення життя не розглядають як таке, що вчинене на порушення [статті 2 ЄКПЛ](#), якщо воно наслідок лише необхідного застосування сили:

- ▶ для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- ▶ для проведення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- ▶ за вчинення правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Обов'язок доказування завжди покладається на державні органи, якщо це пов'язано з порушенням прав людини. Окрім того, ЄСПЛ підкреслював, що в усіх справах, коли він не може встановити точні обставини подій через причини, за які об'єктивно відповідальні державні органи, то саме держава-відповідач повинна належно і переконливо встановити хронологію подій і надати вагомі докази, які дали б змогу спростувати твердження заявника («Мансуроглу [проти Туреччини](#)»).

Виявлення випадків порушення права на життя. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ усі випадки насильницької смерті чи зникнення особи;
- ▶ всі питання з утриманням іноземців та ОБГ;
- ▶ смерть під контролем ПТПІ;
- ▶ ненадання медичної допомоги, що призвело до смерті, нема аптек, сертифікатів з проходження навчання надання домедичної допомоги;

- ▶ самогубство під час перебування в ПТПІ;
- ▶ надзвичайні ситуації;
- ▶ загроза для життя у разі вислання (депортації / видворення, примусового / добровільного повернення);
- ▶ безпечність спорудження та експлуатації об'єктів;
- ▶ наявність укриття (акт прийняття в експлуатацію), алгоритм дій під час повітряної тривоги, затверджений наказом керівництва тощо.

2. Захист від катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (ст. 3 ЄКПЛ)

Згідно зі статтею 1 Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання⁷ термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюють сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких її підозрюють, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюють державні посадові особи чи інші особи, які виступають як офіційні, чи з їхнього підбурювання, чи з їхнього відома, чи за їхньої мовчазної згоди. Цей термін не охоплює біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково. Разом із тим визначення «катування» у цій Конвенції може мати ширше трактування чи застосування національним законодавством чи іншими міжнародними договорами.

ЄСПЛ вважає, що для того, щоб підпадати під дію [статті 3 ЄКПЛ](#), акт жорстокого поводження, чи то катування, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, має досягати мінімального рівня жорстокості. Оцінення цього порогу суворості проводиться з огляду на конкретні обставини справи, як-от: тривалість неналежного поводження; фізичні наслідки жорстокого поводження; психічні наслідки; стать, вік і стан здоров'я потерпілого тощо.

Задля запобігання неналежному поводженню, [статтею 10 Конвенції ООН проти катувань](#) та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання мають бути вне-

⁷ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.

сені в навчальні матеріали та інформація про заборону катувань до програм підготування персоналу правових органів, цивільного чи військового медичного персоналу, державних посадових осіб, які можуть мати стосунок до утримання й допитів осіб, які зазнали будь-якої форми арешту, затримання чи ув'язнення, або до поводження з ними. Держава вносить цю заборону до правил чи інструкцій, які стосуються обов'язків і функцій будь-яких таких осіб.

Виявлення випадків катувань або жорстокого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ неналежне поводження з іноземцем або ОБГ (вибиття показів під час інтерв'ювання, складання процесуальних документів, протоколів тощо, змушування до підписання фіктивних документів і визнання неправдивих фактів, психологічний тиск та введення в оману під час інтерв'ювання, навмисні образи та знущання, приниження людської гідності тощо);
- ▶ надмірне або неправомірне застосування заходів фізичного (морального) впливу;
- ▶ застосування не передбачених законодавством методів і заходів утримання в ПТПІ, зокрема спецзасобів, а також супровід із собаками;
- ▶ відсутність перевірки за випадками неналежного поводження;
- ▶ зневажливе (фамільярне) ставлення адміністрації ПТПІ до іноземців та ОБГ;
- ▶ відсутність фіксації тілесних ушкоджень і побутових травм;
- ▶ ненадання належної домедичної чи медичної допомоги;
- ▶ залишення в небезпеці у разі загрози життю або здоров'ю;
- ▶ неналежні умови утримання (відсутність пристосованих для проживання приміщень; переповненість та недотримання норми площі на особу; відсутність вентиляції та можливості провітрювання; недостатність природного та штучного освітлення, функціонування нічного освітлення; незабезпечення належного температурного режиму; приміщення не обладнані меблями та інвентарем; незабезпечення індивідуальним спальним місцем; незабезпеченість постільними речами (білизною); невідповідність побутових умов до правил санітарії та гігієни; неможливість дотримання особистої гігієни; неможливість митися в лазні

(приймати душ); відсутність доступу до санітарного вузла в умовах чистоти та пристойності; відсутність доступу до питної води; незабезпечення права на прогулянку (доступ до свіжого повітря), неналежно обладнаний прогулянковий майданчик; незабезпечення права на якісне та здорове харчування; неналежне функціонування водо-, тепло-, електромереж тощо);

- ▶ неякісне харчування;
- ▶ сприяння депортації / видворенню до країни, де до особи може бути застосоване катування чи нелюдське поводження або покарання;
- ▶ сприяння в порушенні процедури розгляду заяви про надання статусу шукача притулку (неприйняття заяви про отримання статусу шукача притулку, зволікання з прийняттям заяви, ненадання оскаржень до відповідних органів);
- ▶ не створено умов для забезпечення іноземця або ОБГ адвокатом, перекладачем, а дитину — законним представником, психологом та педагогом;
- ▶ тощо.

Наказом МВС від 29.02.2016 р. № 141 «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» передбачено, що під час розміщення в ПТПІ старший інспектор одразу після перевірки документів, що дають підстави для розміщення іноземця або особи без громадянства в ПТПІ, особисто або за допомогою перекладача доводить до його (її) відома на рідній або іншій зрозумілій особі мові інформацію щодо його (її) прав, зокрема отримання безоплатної вторинної правничої допомоги, та обов'язків, причини розміщення в ПТПІ та терміну тримання, правил проживання і правил внутрішнього розпорядку, контактних телефонів державних органів та правозахисних організацій та надає іноземцеві або особі без громадянства повідомлення із зазначеною інформацією в друкованому вигляді. Про отримання цієї інформації, складають у довільній формі повідомлення, де розписуються іноземець або ОБГ, старший інспектор та перекладач (у разі залучення). Копію повідомлення долучають до особової справи іноземця або особи без громадянства. Особа, яка отримала інформацію та повідомлення, розписується в журналі ознайомлення іноземців та осіб без громадянства з правилами перебування в ПТПІ (Додаток 4).

Під час перебування в ПТПІ проводять опитування, що не можуть тривати без перерви понад дві години, а загалом — понад вісім годин на день. Під час опитування можуть застосовувати аудіо-, відеозапис, про що повідомляють іноземця або особу без громадянства до початку такого опитування. Опитування проводять у кімнатах для побачень.

У разі звернення іноземця або особи без громадянства до адміністрації ПТПІ про передання заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, для розгляду територіального органу ДМС, на території обслуговування якого міститься ПТПІ, адміністрація ПТПІ того ж дня надсилає заяву реєстрованим поштовим відправленням до територіального органу ДМС із одночасним повідомленням цього органу засобами електронних комунікацій. Копію повідомлення про відправлення заяви іноземця або особи без громадянства та електронного листа долучають до особової справи особи.

Гідні умови. ЄКЗК у своїх доповідях зазначає, що позбавлені волі іноземці особливо вразливі до різних форм неналежного поведіння, як у момент їх затримання, так і під час їх тримання під вартою та проведення процедури депортації.

Пунктом 5 підпункту 7 [Положення про Державну міграційну службу](#), затвердженого постановою КМУ від 20 серпня 2014 р. № 360, визначено, що ДМС з метою організації своєї діяльності зобов'язаний створити умови для тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства, затриманих за незаконне перебування на території України, до розв'язання питання щодо їх примусового видворення або поміщення до ПТПІ.

Іноземці та ОБГ можуть перебувати на свіжому повітрі та вільно переміщатися територією ПТПІ в межах визначеної адміністрацією ПТПІ зони для їхнього проживання та перебування. Іноземцям та ОБГ не дозволено самовільно залишати територію ПТПІ, змінювати спальне місце, визначені адміністрацією ПТПІ межі для їхнього проживання та перебування або перебувати в місцях, доступ до яких адміністрація зазначеного пункту заборонила чи обмежила. Іноземців та осіб без громадянства розміщують у житлових роздільних одномісних і багатомісних кімнатах із внутрішніми мережами, зокрема із системою централізованого опалення, вентиляції, електропостачання, природним та штучним освітленням, із розрахунку не менше ніж 7 м² площі на одну особу — для одномісних кімнат, кімнат для вагітних жінок і батьків із дітьми; медичних ізоляторів; 4 м² площі на одну особу — для багато-

місних кімнат. Якщо в ПТППі нема вільних місць та можливості розмістити іноземців та осіб без громадянства в житлових кімнатах, як крайній захід, іноземці та особи без громадянства можуть тимчасово розміщуватися в приміщеннях багатоцільового призначення та наметах, установлених на території ПТППі. У виняткових випадках, якщо нема вільних місць у житлових кімнатах, приміщеннях багатоцільового призначення та наметах, установлених на території ПТППі, іноземці та особи без громадянства можуть розміщуватися в наметах, установлених на прилеглій до ПТППі території, із забезпеченням відповідної охорони.

Іноземцям та особам без громадянства надають послуги перукаря на безоплатній основі. У ПТППі іноземцям та особам без громадянства дозволено курити тютюнові вироби у спеціально відведених для цього місцях.

Локалізовані кімнати. Дисциплінарні стягнення

Якщо іноземець або особа без громадянства чинить або вчинила протиправні дії, які мають ознаки адміністративного чи кримінального правопорушення, адміністрація ПТППі невідкладно повідомляє про це територіальний орган поліції. Таку особу розміщують у локалізованій кімнаті ПТППі до прибуття працівників територіального органу Національної поліції України.

Осіб, які потребують посиленого нагляду через висловлювання намірів заподіяння шкоди оточенню чи собі, перешкоджання працівникам ПТППі у виконанні посадових обов'язків, схилення інших іноземців та осіб без громадянства до порушень правил внутрішнього розпорядку, учинення ними нападу на працівників ПТППі або втечі, за вмотивованим рішенням директора ПТППі або особи, яка виконує його обов'язки, розміщують у локалізованих кімнатах строком до 15 діб.

Під час ухвалення директором ПТППі або особою, яка виконує його обов'язки, рішення щодо поміщення іноземця або особи без громадянства в локалізовану кімнату обов'язково залучають лікаря для визначення фізичного стану особи, на підставі висновку якого це вирішують і встановлюють строк поміщення особи в локалізовану кімнату. Після закінчення встановленого строку перебування в локалізованій кімнаті особу переводять до житлової кімнати, в якій вона перебувала раніше.

Якщо іноземець або особа без громадянства продовжує чинити протиправні дії, на підставі висновку лікаря директор ПТППі або особа, яка виконує його обов'язки, може продовжити строк перебування та-

кої особи в локалізованій кімнаті до 30 днів. Адміністрація ПТПП документує дії іноземця та особи без громадянства, що призвели до розміщення чи продовження строку їх утримання в локалізованій кімнаті. Щодо вчинення іноземцем або ОБГ протиправних дій, документи, свідчення працівників і розміщених у ПТПП осіб, які були свідками вчинення особою протиправних дій, а також медичні висновки лікаря долучають до особової справи такої особи.

Локалізовані кімнати цілодобово перебувають замкненими, їх відчиняють у разі прогулянок або проведення співбесід.

Особи, розміщені в локалізованих кімнатах, постійно перебувають під наглядом охорони та лікаря ПТПП, який наглядає за їхнім фізичним і психологічним станом. Локалізовані кімнати забезпечують меблями та обладнанням. Особам, які перебувають у локалізованих кімнатах, надають щоденні прогулянки окремо від інших осіб, розміщених у ПТПП. Харчування відбувається в локалізованій кімнаті.

Норми матеріально-побутового та порядок медичного забезпечення іноземців та осіб без громадянства, що утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, і пунктах тимчасового тримання та спеціально обладнаних приміщеннях» затверджено [наказом МВС, МОЗ, Адміністрації Державної прикордонної служби](#) України від 17.04.2012 № 336/268/254. Розміщених у ПТПП іноземців та осіб без громадянства, а також їхніх дітей згідно з нормами забезпечують речовим майном, якщо під час розміщення в ПТПП або перебування в них ці особи не мали власного одягу чи взуття, який відповідав би порі року, або якщо їхній одяг чи взуття непридатні для використання. Забезпечення іноземців та осіб без громадянства одягом чи взуттям може бути одноразовим та багаторазовим, якщо для однієї особи нормами передбачено отримання кількох предметів речового майна. Речове майно видають щомісяця, його кількість та найменування повинні відповідати нормам. Рішення про забезпечення іноземців та осіб без громадянства предметами речового майна ухвалює керівництво ПТПП відповідно до розподілу функціональних обов'язків. Осіб, стосовно яких ухвалено таке рішення, забезпечують інвентарним майном і майном особисто-го користування.

Під час затримання, під час утримання в спеціально обладнаних приміщеннях та ПТПП регламентовано про матеріально-побутове і медичне забезпечення іноземців та осіб без громадянства [нака-](#)

[зом МВС, МОЗ, Адміністрації Державної прикордонної служби](#) України від 17.04.2012 № 336/268/254. Іноземців та осіб без громадянства забезпечують постільними речами, речовим майном (окремо для чоловіків та жінок, дітей), мийними засобами та засобами особистої гігієни (милом, шампунем, зубною пастою і щіткою, гребінкою, станком для гоління, гігієнічними прокладками для жінок, памперсами тощо). Розміщених у пунктах (спеціально обладнаних приміщеннях) іноземці та осіб без громадянства, а також їхніх дітей згідно з нормами забезпечують речовим майном, якщо під час розміщення в пункти (спеціально обладнані приміщення) або під час перебування в них ці особи не мали власного одягу чи взуття, який відповідав би порі року, або якщо їхній одяг чи взуття непридатні для використання. Видане іноземцям та особам без громадянства речове майно особистого користування під час звільнення їх з спеціально обладнаного приміщення не повертається.

Іноземців та осіб без громадянства, а також їхніх дітей, що утримуються в пунктах, забезпечують згідно з нормами мийними засобами та засобами особистої гігієни. Мийні засоби і засоби особистої гігієни видають щомісяця, їх кількість і найменування повинні відповідати цим нормам. Видача цих засобів може бути одноразовою або багаторазовою, якщо для однієї особи нормами передбачено отримання кількох таких засобів. Видає іноземцям та особам без громадянства мийні засоби та засоби особистої гігієни адміністрація ПТПІ.

[Порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства](#), що утримуються в ПТПІ, передбачено спільним наказом МВС, МОЗ та Адміністрації прикордонної служби України від 17.04.2012 № 336/268/254. Пункт охорони здоров'я ПТПІ підпорядковується директорові ПТПІ або особі, яка виконує його обов'язки, а з методичних питань з охорони здоров'я — відповідному лікувально-профілактичному закладові МВС.

Усі особи, які розміщуються в ПТПІ, проходять первинний медичний огляд з метою виявлення тих, яким заподіяно тілесних ушкоджень та які становлять епідемічну загрозу для оточення або потребують невідкладної медичної допомоги. Під час розміщення іноземців та осіб без громадянства в ПТПІ проводять санітарну обробку в санітарних пропускниках, у яких їх миють, обробляють проти педикульозу та корости, дезінфекційно обробляють їхній одяг та речі. Іноземці та ОБГ під час розміщення в ПТПІ повідомляють лікаря про наявність у них скарг на стан здоров'я. Результати огляду заносять до [медичної карти амбула-](#)

[торного хворого](#) форма № 025/о, яку оформлюють на кожного іноземця та особу без громадянства і зберігають у медичному пункті, а також до журналу первинного медичного огляду іноземців та осіб без громадянства, розміщених у ПТПП ([Додаток 11](#)).

Якщо виявлено, що особа має тілесні ушкодження, які, зокрема, можуть бути ознаками катувань або травми, лікар, який проводить огляд, невідкладно повідомляє про це старшого інспектора, вживає заходів щодо надання відповідної медичної допомоги, а також про виявлення тілесних ушкоджень складає довідку в трьох примірниках, у якій із застосуванням картки первинної фіксації тілесних ушкоджень кримінального характеру ([Додаток 14](#)) детально описує характер ушкоджень, їх розміри та розташування. Перші два примірники довідки долучають до матеріалів особової справи та [медичної карти № 025/о](#), а третій примірник видають особі на руки. Старший інспектор, з'ясувавши обставини отримання виявлених медичним працівником тілесних ушкоджень (ознак катувань) або травм, негайно доповідає про це директорові ПТПП або посадовій особі, яка виконує його обов'язки. Про факт виявлення в іноземця або особи без громадянства тілесних ушкоджень або заподіяння тілесних ушкоджень під час перебування в ПТПП керівництво ПТПП впродовж доби письмово інформує прокурора та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також фіксує в журналі обліку виявлених тілесних ушкоджень в іноземця або особи без громадянства, доставленого(ої) до ПТПП ([Додаток 15](#)). У разі заподіяння тілесних ушкоджень під час перебування також впродовж доби проводять перевірку за цією подією, результати якої письмово повідомляють відповідний структурний підрозділ ДМС.

Іноземцям та ОБГ, що утримуються в ПТПП, медичну допомогу, зокрема екстрену, надають на безоплатній основі. Перебуваючи в ПТПП, іноземці та особи без громадянства звертаються по медичну допомогу, зокрема екстрену, до пункту охорони здоров'я або фельдшерського пункту, що діє на території ПТПП. У разі виявлення симптомів захворювання, зокрема інфекційного, хворого негайно поміщають до медичного ізолятора ПТПП, а в разі необхідності доставляють для лікування до закладу охорони здоров'я і поміщають до нього на загальних підставах, а осіб з підозрою на інфекційні захворювання направляють на лікування до спеціалізованих закладів охорони здоров'я. Для транспортування хворого до закладу охорони здоров'я негайно викликають карету швидкої медичної допомоги. Медичну допомогу надають іноземцеві та особі без

громадянства відповідно до вимог, установлених законодавством України, зокрема щодо застосування методик діагностики, лікування, лікарських засобів. Під час надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства застосовують форми медичної документації та звітності, встановлені МОЗ України. Кожен випадок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства підлягає обов'язковій реєстрації в тому закладі охорони здоров'я, який її надав.

З метою недопущення захворювань доставлені до ПТПП іноземців та осіб без громадянства перед направленням до житлових кімнат розміщують в окремих кімнатах для проживання, де вони протягом 21 доби перебувають під наглядом лікаря. Для запобігання розповсюдженню захворювання на туберкульоз проводять флюорографічне обстеження в закладах охорони здоров'я. Обстеження на ВІЛ-інфекцію проводять за згодою іноземця або особи без громадянства. У разі виявлення захворювання іноземцеві або особі без громадянства надають медичну та індивідуально психологічну допомогу та призначають лікування. У разі необхідності проведення додаткових лабораторних обстежень, які не можуть бути зроблені в пункті охорони здоров'я ПТПП, їх виконують на базі закладів охорони здоров'я. Лікар пункту охорони здоров'я ПТПП у разі необхідності проведення обстеження особи, яка розміщена в ПТПП, забезпечує своєчасне направлення такої особи на обстеження до закладу охорони здоров'я. Під час направлення хворого в заклад охорони здоров'я обов'язково надають [виписку з медичної карти амбулаторного хворого](#), форма якої затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14 лютого 2012 року № 110.

Забезпечує лікарськими засобами та виробами медичного призначення іноземців та осіб без громадянства ПТПП, лікарські засоби та виробу медичного призначення також можуть придбавати недержавні організації та за кошти хворого за його згодою. Контроль за строком придатності медикаментів та укомплектованості аптечок для надання екстреної медичної допомоги веде лікар ПТПП. Лікарські засоби та виробу медичного призначення іноземці та особи без громадянства вживають відповідно до встановлених лікарем призначень під контролем медичного працівника. Медичний огляд та лікування дітей, які перебувають в ПТПП, ведуть за згодою батьків та при них. Згода батьків на медичне втручання не потрібна у разі наявності ознак прямої загрози життю дитини за умови неможливості отримання з об'єктивних причин згоди на таке втручання від батьків.

ПТПП може відмовити в розміщенні іноземців та ОБГ у разі виявлення в іноземців та ОБГ інфекційних хвороб, несумісних зі спільним перебуванням з іншими особами, які утримуються в ПТПП, під час проведення медичного огляду. У разі виявлення інфекційних хвороб іноземців та осіб без громадянства доставляє зацікавлений орган для лікування до закладу охорони здоров'я в установленому законодавством порядку.

Не менше ніж один раз на квартал Державна санітарно-епідеміологічна служба України на підставі укладених договорів у ПТПП проводить профілактичні дезінфекційні та дератизаційні заходи. У ПТПП щоденно проводять вологе прибирання приміщень загального користування, зокрема тих, де перебувають іноземці та особи без громадянства, з використанням мийних та дезінфекційних засобів. Іноземці та особи без громадянства щоденно самостійно прибирають житлові кімнати, в яких проживають і підтримують порядок у кімнатах та приміщеннях, де перебувають.

У разі виявлення змін в поведінці осіб, які викликають підозру (нервова нестійкість, психологічна криза тощо), негайно повідомляють директора ПТПП або посадову особу, яка виконує його обов'язки, лікаря та психолога ПТПП. Особам з ознаками нервово-психічної нестійкості, психологічної кризи, з асоціальними настановами психолог надає індивідуальну психологічну допомогу. У разі звернення особи по надання їй індивідуальної психологічної допомоги або у разі виявлення серед затриманих особи, яка потребує такої допомоги, старший інспектор повідомляє керівництво ПТПП, лікаря, а також психолога ПТПП про необхідність надання допомоги. Про надання індивідуальної психологічної допомоги розміщеній в ПТПП особі психолог складає довідку. Довідка психолога про результати надання індивідуальної психологічної допомоги особі надається у двох примірниках, один з яких долучають до особової справи розміщеної в ПТПП особи. Лікар зазначає відомості про особу, яка звернулася чи була виявлена, короткий опис її психологічного стану та обставини, що викликали необхідність звернення по індивідуальну психологічну допомогу, які заносять до [медичної карти № 025/о](#) особи. Для іноземців та ОБГ, які мають психічні розлади, залежність від наркотичних чи психотропних речовин, а також для осіб з інвалідністю і вагітних жінок директор ПТПП або посадова особа, яка виконує його обов'язки, має на підставі висновку лікаря або за заявою особи установити окремий порядок забезпечення відповідних умов перебування.

В ПТППі не передбачена програма ЗПТ, а статус осіб не дає змоги використовувати Програму медичних гарантій НЗСУ, якою передбачений пакет «Лікування осіб із психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання опіоїдів із використанням препаратів замісної підтримувальної терапії». Абстинентний синдром може призводити до страждань людини, що несе ризик порушення ст. 3 ЄКПЛ.

Іноземців та осіб без громадянства, які мають психічні розлади та можуть заподіяти шкоду оточенню чи собі, розміщують у локалізованих кімнатах за висновком лікаря пункту охорони здоров'я ПТППі до прибуття медичних працівників для надання психіатричної допомоги. Тривалість разової ізоляції — до 3 годин.

У разі відмови особи, яка утримується в ПТППі, від уживання їжі посадова особа та лікар ПТППі після встановлення такого факту протягом доби проводять з особою бесіду з метою з'ясування причини відмови від уживання їжі. Про відмову особи від уживання їжі складають довідку за підписами посадової особи та лікаря ПТППі, яку долучають до медичної картки особи. Лікар ПТППі постійно наглядає за фізичним і психічним станом особи, яка відмовилася від уживання їжі. У передбачений правилами внутрішнього розпорядку час особі, яка відмовилася від уживання їжі, доставляють сніданок, обід та вечерю за встановленими нормами. У разі відмови через дві години їжу забирають, про що роблять відповідний запис в картці обліку доставляння їжі тому, що голодує, форма якої наведена в [Додатку 12](#) до Інструкції про порядок тримання затриманих осіб в органах (підрозділах) охорони державного кордону, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30 березня 2015 року № 352 «Про затвердження Інструкції про порядок тримання затриманих осіб в органах (підрозділах) охорони державного кордону», зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 23 квітня 2015 року за № 462/26907. Якщо подальша відмова від споживання їжі загрожуватиме життю та здоров'ю такої особи, за письмовим висновком лікаря вказану особу поміщують до закладу охорони здоров'я.

Примусове годування не застосовується в ПТППі.

Контроль за якістю приготовленої їжі, санітарним станом їдальні та інших приміщень, що використовуються для приготування та споживання їжі, зберіганням кухонного посуду та інвентарю веде лікар ПТППі. Результати контролю якості приготування їжі лікар ПТППі фіксує у відповідному журналі.

Розміщені в ПТПІ іноземці та особи без громадянства, а також їхні діти щодня в час, передбачений правилами внутрішнього розпорядку, отримують їжу за нормами, затвердженими [Постановою КМУ від 11 березня 2015 року № 144](#) «Про затвердження норм харчування іноземців та осіб без громадянства, що розміщуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, пунктах тимчасового розміщення біженців Державної міграційної служби».

Іноземці та ОБГ можуть харчуватися їжею, приготовленою штатними кухарями в їдальні ПТПІ або доставленою до ПТПІ згідно з угодами, укладеними з підприємствами громадського харчування. У разі необхідності іноземці та особи без громадянства можуть також харчуватися в приміщеннях багатозільового призначення, медичних ізоляторах під час проходження лікування. Для приготування їжі для малолітніх дітей іноземці та особи без громадянства використовуються спеціально обладнані кімнати для підігріву їжі.

[ЄКЗК у Сьомій Загальній доповіді \(СРТ/Inf \(97\) 10\)](#) зазначає, що пункти тривалого перебування часто неприйнятні для утримання. Цілком очевидно, що такі особи повинні бути забезпечені відповідними засобами для сну, мати доступ до належним чином обладнаних санітарно-гігієнічних приміщень і мийних приміщень, а також їм дозволено щодня займатися спортом на свіжому повітрі. Крім того, має бути забезпечений доступ до їжі та, у разі необхідності, медичної допомоги.

На думку КЗК, у тому разі, коли вважається необхідним позбавити осіб свободи на тривалий період відповідно до законодавства про іноземців, їх повинні розміщувати в центрах, спеціально призначених для цієї мети, забезпечуючи матеріальні умови та режим, що відповідають їхнім потребам, правовій ситуації та укомплектований персоналом із відповідною кваліфікацією. Комітет із задоволенням відзначає, що такий підхід дедалі частіше дотримується в країнах Конвенції.

Очевидно, що такі центри повинні забезпечувати житло, яке належним чином умебльоване, чисте та в хорошому стані, і яке пропонує достатній житловий простір для залученої кількості. Крім того, слід уважно підходити до дизайну та планування приміщень, щоб, скільки це можливо, уникнути будь-якого враження середовища карцеру. Що стосується режимних заходів, вони повинні охоплювати прогулянки на свіжому повітрі, доступ до денної кімнати та радіо / телебачення і газет / журналів, а також інші відповідні засоби відпочинку (наприклад,

настільні ігри, настільний теніс). Що довший термін утримання осіб, то розвиненішими мають бути види діяльності, які їм пропонують.

Персонал центрів для імміграційних затриманих має особливо важке завдання. По-перше, неминуче виникнуть труднощі спілкування через мовний бар'єр. По-друге, багатьом затриманим важко прийняти той факт, що вони були позбавлені волі, коли їх не підозрюють у скоєнні кримінального правопорушення. По-третє, існує ризик виникнення напруги між затриманими різних національностей чи етнічних груп. Отже, КЗК приділяє особливу увагу тому, щоб наглядовий персонал у таких центрах був ретельно дібраний і пройшов відповідне підготування. Окрім добре розвинутих якостей у сфері міжособистісного спілкування, відповідний персонал повинен бути обізнаний з різними культурами затриманих і принаймні деякі повинні володіти відповідними мовними навичками. Крім того, їх слід навчити розпізнавати можливі симптоми стресових реакцій, які виявляють утримувані особи (посттравматичні чи викликані соціокультурними змінами), і вживати відповідних заходів.

Слід визнати, що в деяких виняткових випадках може бути доцільним утримувати затриманого іммігранта у в'язниці через відомий потенціал насильства. Крім того, затриманого іммігранта, який потребує стаціонарного лікування, можливо, доведеться тимчасово помістити в пенітенціарний медичний заклад, якщо немає іншого безпечного лікарняного закладу. Однак такі затримані повинні утримуватися окремо від ув'язнених, незалежно від того, чи ці ув'язнені перебувають під вартою, чи засуджені.

НПА прямо не передбачено забезпеченість харчуванням та питною водою під час доставлення до суду, до ПТПІ та інших державних органів за запитом, що може становити ризик порушення ст. 3 ЄКПЛ.

[ЄКЗК у Сьомій Загальній доповіді \(СРТ/Inf \(97\) 10\)](#) «Про гарантії під час затримання» рекомендував, що всі заклади ув'язнення для затриманих іммігрантів повинні забезпечувати доступ до медичної допомоги. Особливу увагу слід приділяти фізичному та психологічному стану вішукачів притулку, деякі з них, можливо, зазнали тортур або іншого жорстокого поводження в країнах, з яких вони прибули. Право на доступ до лікаря повинно охоплювати право — якщо затриманий того бажає — бути оглянутим лікарем на його вибір; однак можна очікувати, що затриманий покриє витрати на таке повторне обстеження.

Під час моніторингового візиту головне джерело інформації про порушення — конфіденційне інтерв'ю з іноземцями та ОБГ, а також ма-

теріали особових справ, службових перевірок, журнали та книги обліку, медична документація. З метою виявлення фактів неналежного поведження та видів покарань також проводять візуальний огляд іноземців та ОБГ (за згодою), щоб виявити тілесні ушкодження. І тут необхідно зробити детальний опис ушкоджень та обставин їх отримання, провести фотофіксацію (з їхнього дозволу). НПМ-група перевіряє наявну інформацію у службовій документації щодо обставин та умов отримання тілесного ушкодження. Фіксація монітором факту виявлення неналежного поведження не залежить від суб'єкта, що спричинив тілесні ушкодження. Хто був суб'єктом неналежного поведження (персонал, інші утримувані, треті особи), потрібно для внесення відомостей у звіт та базу.

Отже, під час НПМ-візиту монітор також може перевірити особові справи утримуваних осіб (іноземців та ОБГ); акти приймання-передавання іноземця або особи без громадянства; акти повернення іноземцям та особам без громадянства передані на зберігання документи та особисте майно; журнал ознайомлення іноземців та осіб без громадянства з правилами перебування в ПТПІ; журнал ознайомлення іноземців та осіб без громадянства з правилами перебування в ПТПІ; акт опитування іноземця або особи без громадянства, якого (яку) розміщено в ПТПІ; повідомлення про ідентифікацію іноземця або особи без громадянства; журнал обліку заяв і скарг утримуваних у ПТПІ іноземців та осіб без громадянства до органів державної влади, установ і організацій та службових осіб; журнал видачі постільних речей, речового майна, мийних засобів та засобів особистої гігієни особам, розміщеним в ПТПІ; журнал обліку прогулянок іноземців та осіб без громадянства, які утримуються в ПТПІ; довідку щодо використання коштів особи, розміщеної в ПТПІ; заяви особи, яка передає передачу; акти приймання-передавання майна на зберігання; журнал обліку приймання передач та посилок для іноземців та осіб без громадянства, які утримуються в ПТПІ; журнал обліку наданих утримуваним особам у ПТПІ побачень із посадовими особами органів державної влади, дипломатичних представництв чи консульських установ, захисниками та іншими посадовими особами; журнал обліку відвідувачів ПТПІ; розставлення добового наряду, яке щоденно затверджує директор ПТПІ або посадова особа, яка виконує його обов'язки; табель постів ПТПІ; постову відомість; письмові повідомлення про заплановане примусове видворення чи передання іноземця або особи без громадянства відповідно до міжна-

родних договорів України про реадмісію чи доставляння іноземця або особи без громадянства до суду.

Медичні працівники ведуть усі форми медичної документації та звітності, встановлені МОЗ України, зокрема медичну картку амбулаторного хворого форма № 025/о; складають довідку про відмову у вживанні їжі; картку обліку доставляння їжі особі, що голодує; журнал контролю якості приготування їжі; журнал обліку доставлених іноземців та осіб без громадянства до закладів охорони здоров'я та виклику бригад екстреної медичної допомоги; журнал первинного медичного огляду іноземців та осіб без громадянства, розміщених у ПТПП; картки первинної фіксації тілесних ушкоджень кримінального характеру; журнал обліку виявлених тілесних ушкоджень в іноземця або особи без громадянства, доставленого(ої) до ПТПП; виписку з медкартки; довідку психолога про результати надання індивідуальної психологічної допомоги тощо.

[ЄКЗК у 19-й Загальній доповіді СРТ/Inf \(2009\) 27 про гарантії для нелегальних мігрантів, позбавлених волі](#), зазначив, що досі стикається з місцями позбавлення волі для нелегальних мігрантів, а іноді й для шукачів притулку, які абсолютно непридатні. Яскравим прикладом такого місця може бути занедбаний склад, з обмеженими санітарними умовами або без них, напханий ліжками чи матрацами на підлозі, що вміщує понад сотню людей, замкнених разом на тижні чи навіть місяці, без жодної діяльності, без доступу до прогулянки на свіжому повітрі, з поганою гігієною. Делегації КЗК також продовжують знаходити нелегальних мігрантів, які утримуються в поліцейських дільницях в умовах, що ледь прийнятні протягом 24 годин, не кажучи вже про тижні. У деяких державах нелегальних мігрантів утримують у в'язницях. На думку КЗК, пенітенціарна установа, за означенням, не придатне місце для утримання особи, яка ані обвинувачена, ані засуджена за кримінальний злочин. У цьому контексті КЗК хоче повторити, що персонал, який працює в центрах для нелегальних мігрантів, має особливо важке завдання. Отже, його слід ретельно добирати та відповідно навчати.

В інтересах як нелегальних мігрантів, так і персоналу існування чітких правил внутрішнього розпорядку для всіх місць ув'язнення, а копії правил повинні бути доступні відповідним набором мов. Правила внутрішнього розпорядку повинні бути передусім інформативними за характером і стосуватися найширшого кола питань, прав та обов'язків, які стосуються повсякденного життя в місцях позбавлення волі. Правила внутрішнього розпорядку також повинні містити дисциплінарні

процедури та надавати затриманим право бути почутими щодо порушень, які вони, ймовірно, вчинили, а також оскаржувати будь-які накладені санкції до незалежного органу. Без таких правил існує ризик розвитку неофіційної (і неконтрольованої) дисциплінарної системи.

Оцінення стану здоров'я нелегальних мігрантів під час їх позбавлення волі — важлива відповідальність щодо кожного окремого затриманого та щодо групи нелегальних мігрантів загалом. На психічне та фізичне здоров'я нелегальних мігрантів може негативно вплинути попередній травматичний досвід. Крім того, втрата звичного особистого та культурного оточення та невпевненість у майбутньому можуть призвести до психічного погіршення, зокрема загострення вже наявних симптомів депресії, тривоги та посттравматичного розладу. Щонайменше особа з визнаною кваліфікацією медсестри повинна бути присутньою щодня в усіх центрах для затриманих нелегальних мігрантів. Така особа має також проводити первинний медичний огляд новоприбулих (серед іншого, на інфекційні захворювання, зокрема туберкульоз), приймати звернення на прийняття до лікаря, забезпечувати надання та видачу призначених ліків, вести медичну документацію та контролювати загальні умови гігієни. Щоразу, коли члени медичного та/або середнього персоналу не можуть дати належну діагностичну оцінку через проблеми з мовою, вони повинні мати можливість негайно скористатися послугами кваліфікованого перекладача. Крім того, затримані нелегальні мігранти повинні бути повністю поінформовані про лікування, яке їм пропонують.

Заборона тортур і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання передбачає зобов'язання не відправляти особу до країни, де є вагомі підстави вважати, що існують реальні ризики застосування тортур чи інших форм жорстокого поводження. Відповідно, нелегальні мігранти повинні мати легкий доступ до процедури надання притулку (або іншої процедури проживання), яка гарантує як конфіденційність, так і об'єктивний і незалежний аналіз ситуації з правами людини в інших країнах; має бути проведене індивідуальне оцінювання ризику жорстокого поводження у разі депортації до країни походження або третьої країни.

КЗК занепокоєний тим, що в деяких країнах термін подання заяви про надання притулку обмежений законом кількома днями з дати прибуття в країну або в ПТПІ; заяви, подані пізніше від встановленого терміну, не розглядають. Такий підхід збільшує ймовірність відправлення

осіб до країни, де їм загрожує реальний ризик бути підданими тортурам чи іншим формам жорстокого поводження.

Щодо будь-якого місця, де осіб позбавляє волі орган державної влади, КЗК постійно рекомендує, щоб будь-які ознаки тілесних ушкоджень особи, яка стверджує про жорстоке поводження, а також відповідні заяви, зроблені особою та висновки лікаря (щодо ступеня узгодженості між заявою особи та поміченими ушкодженнями), повинен належним чином записати лікар у формі, призначеній для цієї мети. Подібний запис слід робити, навіть якщо нема конкретної заяви, коли є підстави вважати, що було жорстоке поводження. Повинні бути встановлені процедури, які гарантуватимуть, що щоразу, коли лікар реєструє тілесні ушкодження, які відповідають заявам відповідної особи про жорстоке поводження (або які, навіть без звинувачень, явно свідчать про жорстоке поводження), запис систематично доводять до відома компетентних судових органів або органів прокуратури.

3. Право на працю та захист від експлуатації (ст. 4 ЄКПЛ)

Сферою застосування права на працю та бути захищеною від експлуатації розглядається як праця іноземців, що законно перебувають на території держави, так і нелегальних мігрантів; праця неповнолітніх; праця осіб з інвалідністю; фізичне рабство; психологічне рабство; торгівля людьми; виконання обов'язків, не пов'язаних з трудовими відносинами; оплата праці; примусова чи обов'язкова праця.

Виявлення випадків порушення права на працю. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ примусова праця;
- ▶ торгівля людьми;
- ▶ виконання обов'язків, не пов'язаних з трудовими відносинами;
- ▶ тощо.

Іноземців та осіб без громадянства, які утримуються в пункті тимчасового перебування, може за їхньою згодою залучати адміністрація зазначеного пункту до робіт з благоустрою території такого пункту та прибирання кімнат для проживання, а також приміщень загального користування, якими іноземці та особи без громадянства користуються відповідно до власних потреб.

4. Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ)

Сфера застосування — будь-яка форма позбавлення свободи; судові рішення про затримання, зокрема затримання для перевірки документів, ідентифікації особи; затримання неповнолітнього, негайність інформування про підстави затримання та роз'яснення доступною мовою прав та обов'язків; повідомлення доступною мовою мети утримання, її тривалості, строків перебування під контролем, зміни утримання на заставу; судовий контроль законності адміністративного затримання; всі питання утримання в місці несвободи; в'їзд без відповідного дозволу в країну, вислання, депортація, екстрадиція, примусове утримання іноземців у транзитній зоні; захворювання, за наявності яких / якого особа не може перебувати в ПТПІ; відшкодування шкоди за незаконне затримання та утримання в ПТПІ тощо.

Виявлення випадків порушення права на свободу та особисту недоторканність. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ діяльність установи на підставі закону (статут, положення);
- ▶ наявність законних підстав перебування в місці несвободи (протокол про адміністративне затримання, судові рішення про затримання з метою ідентифікації та/або забезпечення примусового видворення за межі території України або затримання з метою забезпечення передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію; судові рішення про продовження строків затримання);
- ▶ законність позбавлення свободи (дотримання судових процедур);
- ▶ наявність законних підстав перебування осіб у місці несвободи (неперевищення строків утримання — не більше ніж 18 місяців; внесення застави; передача на поруки);
- ▶ повідомлення до БВПД про заяву утримуваних про залучення адвоката або отримання правничої консультації, виклик перекладача, повідомлення родичів (дипломатичної установи (консульства країни походження);
- ▶ відсутність статусу (неповнолітній вік без супроводу родичів);
- ▶ належний суб'єкт затримання (повноваження мають працівники відділу у справах іноземців та ОБГ, суддя місцевого суду загальної юрисдикції як адміністративний суд).

Законодавчі підстави для затримання

[Стаття 245 КАСУ](#) передбачає, що в разі задоволення позову суд може ухвалити рішення про:

- ▶ затримання іноземця або особи без громадянства з метою ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України або про продовження строку такого затримання;
- ▶ затримання іноземця або особи без громадянства до розв'язання питання про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, або особою без громадянства;
- ▶ затримання іноземця або особи без громадянства з метою забезпечення її передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію;
- ▶ звільнення іноземця або особи без громадянства на поруки підприємства, установи чи організації;
- ▶ зобов'язання іноземця або особи без громадянства внести заставу.

На час розгляду судом першої та апеляційної інстанцій справи по суті позовних вимог і до набрання рішенням суду законної сили іноземець або ОБГ утримується у спеціально обладнаному для таких цілей приміщенні органу (підрозділу) охорони державного кордону, органу Служби безпеки України, який її затримав, або у ПТПП.

[Постанова КМУ від 17 липня 2003 р. № 1110](#) «Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» регламентує, що строк тримання затриманих іноземців та осіб без громадянства в ПТПП становить шість місяців з дня фактичного затримання особи. За наявності умов, за яких неможливо ідентифікувати іноземця або особу без громадянства, забезпечити примусове видворення чи реадмісію особи в зазначений строк або прийняти рішення за заявою про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, або особою без громадянства, такий строк може бути продовжений, але загальний строк затримання не повинен перевищувати вісімнадцять місяців.

Про продовження строку затримання не пізніше як за п'ять днів до його закінчення кожні шість місяців подають позовну заяву відповідно до вимог [частини дванадцятої](#) статті 289 КАСУ.

Розміщує іноземців та осіб без громадянства в ПТПП адміністрація того пункту на підставі рішення територіального органу ДМС або органу

охорони державного кордону згідно з актом, складеним пунктом тимчасового перебування та органом, який доставив іноземців та осіб без громадянства до пункту. До розміщення в пункті тимчасового перебування іноземці та особи без громадянства, стосовно яких адміністративні суди за позовами органів охорони державного кордону чи Служби безпеки в установленому законом порядку прийняли рішення про затримання, утримуються у спеціально обладнаних для зазначених цілей приміщеннях органів охорони державного кордону чи Служби безпеки.

[Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141](#) «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в ПТПІ» зазначає, що іноземців та осіб без громадянства розміщують у ПТПІ на підставі рішення про поміщення в ПТПІ, форма якого наведена в [Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства](#), яке постановив територіальний орган чи територіальний підрозділ ДМС або орган охорони державного кордону. Під час розміщення особи в ПТПІ посадові особи ПТПІ та заінтересованого органу складають акт приймання-передавання іноземця або особи без громадянства ([Додаток 1](#)) у двох примірниках. Один примірник акта видають представникові органу затримання, інший долучають до особової справи особи, розміщеної в ПТПІ.

[Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141](#) «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» прямо передбачає, що до рішення про поміщення в ПТПІ, прийнятого в установленому законодавством порядку уповноваженою особою заінтересованого органу, долучають копію протоколу про адміністративне затримання, у разі складання — протокол особистого огляду, огляду речей та протокол вилучення речей і документів, документи, що посвідчують особу іноземця або особу без громадянства (за наявності), довідку про проходження іноземцем або особою без громадянства медичного обстеження згідно з [Порядком взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів та установ Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби та державної служби зайнятості для організації надання медичної допомоги з туберкульозу іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні](#). У разі поміщення особи до ПТПІ до рішення, що приймає адміністративний орган про поміщення, долучають копію відповідного рішення (постанови, ухвали) адміністративного суду.

Якщо особу прийнято на територію України в порядку виконання міжнародних договорів України про реадмісію, до рішення долучають копію акта приймання-передавання особи. Інформацію щодо іноземців та ОБГ, розміщених у ПТПІ, вносять до підсистеми відомчої інформаційної системи ДМС уповноважені працівники ПТПІ шляхом електронної взаємодії і обміну відомостями із заінтересованими органами, а також до відповідних журналів, форми яких наведено в [додатках 4, 5, 8–13, 15, 17–19](#) до зазначеної Інструкції.

Ведуть журнали в ПТПІ в паперовій або електронній формі (якщо є технічна можливість).

Адміністративний орган (ДМС, СБУ, прикордонники) перед розміщенням іноземців та ОБГ в ПТПІ не пізніше ніж за добу до запланованого розміщення повідомляє про це адміністрацію ПТПІ та надсилає факсимільним або електронним зв'язком копії матеріалів про відповідну особу. Про розміщення в ПТПІ затриманої особи територіальним органом чи територіальним підрозділом ДМС для встановлення особи порушника і з'ясування обставин правопорушення територіальний орган чи територіальний підрозділ ДМС у день запланованого розміщення повідомляє адміністрацію ПТПІ та надсилає факсимільним або електронним зв'язком копії матеріалів про затриману особу. Директор ПТПІ або особа, яка виконує його обов'язки, розглядає матеріали в день їх надходження, погоджує або письмово та обґрунтовано відмовляє в розміщенні особи в ПТПІ та про своє рішення повідомляє заінтересований орган засобами електронної комунікації. У разі надходження матеріалів щодо розміщення в ПТПІ іноземця або особи без громадянства для встановлення особи порушника і з'ясування обставин правопорушення ПТПІ повідомляє територіальний орган чи територіальний підрозділ ДМС невідкладно того ж дня. ПТПІ може відмовити в розміщенні іноземців та осіб без громадянства, якщо нема матеріалів про особу, вільних місць та у разі виявлення в іноземців та осіб без громадянства під час проведення медичного огляду інфекційних хвороб, несумісних зі спільним перебуванням з іншими особами, які утримуються в ПТПІ. Якщо нема вільних місць адміністрація ПТПІ інформує відповідний структурний підрозділ ДМС, який невідкладно письмово повідомляє Адміністрацію Держприкордонслужби України.

Дітей іноземців або осіб без громадянства, стосовно яких адміністративний суд ухвалив рішення про їх затримання, або затриманих територіальним органом чи територіальним підрозділом ДМС на строки

та в порядку, передбаченому законодавством, розміщують у ПТПП разом із батьками, а в разі відсутності батьків — із близькими родичами. Не підлягають розміщенню в ПТПП діти іноземців та осіб без громадянства, розлучені із сім'єю, а їх направляють до притулку для дітей служби у справах дітей.

Строк перебування іноземця або ОБГ в ПТПП обраховується з моменту його адміністративного затримання заінтересованим органом. У разі розміщення в ПТПП особи, переданої заінтересованому органу з іншої країни відповідно до міжнародного договору України про реадмісію, строк перебування її в ПТПП обраховується з дати складання акта приймання-передавання особи, наведеного в [Додатку 2](#) Інструкції про порядок реалізації компетентними органами та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 лютого 2015 року № 158, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 05 березня 2015 року за № 260/26705.

Розміщених у ПТПП осіб обліковують у журналі обліку іноземців та осіб без громадянства, розміщених у ПТПП ([Додаток 5](#)).

Законодавчі підстави для звільнення

Перш за все це передача іноземця або особи без громадянства, яка ведеться згідно з актом, що склав пункт тимчасового перебування та органом, який доставив іноземця або ОБГ до ПТПП.

[Стаття 289 КАСУ](#) встановлює особливості провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання іноземців або ОБГ, зокрема умови, за яких неможливо ідентифікувати іноземця або особу без громадянства, забезпечити примусове видворення чи реадмісію особи, такі:

- 1) відсутність співпраці з боку іноземця або особи без громадянства під час процедури його (її) ідентифікації;
- 2) неодержання інформації з країни громадянської належності іноземця або країни походження особи без громадянства чи документів, необхідних для ідентифікації особи.

Результат цього — підстави для звільнення з ПТПП.

[Постанова КМУ від 17 липня 2003 р. № 1110](#) встановлює підстави для звільнення: іноземців та ОБГ звільняють з ПТПП його адміністрація на підставі рішення суду про скасування рішення про їх затримання або примусове видворення за межі України, що набрало законної

сили, у разі не продовження судом строку затримання чи які до завершення граничного строку перебування в таких пунктах не були примусово видворені за межі України з причин відсутності проїзного документа, транспортного сполучення з країною їх походження або з інших причин, незалежних від таких осіб, у разі визнання їх в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, або особами без громадянства, а також встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Адміністрація пункту тимчасового перебування в день отримання рішення суду про скасування рішення про затримання іноземця або особи без громадянства інформує орган, за рішенням якого іноземець або особа без громадянства розміщувалася в такому пункті, про їх звільнення з пункту тимчасового перебування.

Іноземці або ОБГ, які були доставлені до пункту тимчасового перебування відповідно до частини одинадцятої статті 259 [КУпАП](#) (доставляння), звільняються з ПТПІ після закінчення строку (до 3-х діб), а також у разі, коли стосовно них суд не ухвалив інших передбачених законом рішень.

[Наказ МВС від 29.02.2016 № 141](#) «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» також регламентує підстави для звільнення, зокрема:

- ▶ у разі рішення суду, ухваленого за результатами розгляду скарги іноземця або особи без громадянства про скасування рішення про затримання або примусове видворення іноземця або особи без громадянства чи позову заінтересованого органу про продовження строку затримання іноземця або особи без громадянства, адміністративний орган або іноземець, ОБГ чи уповноважена ними особа (захисник) у день проголошення цього рішення письмово повідомляє про це адміністрацію ПТПІ з надсиланням копії такого рішення суду. Після надходження копії такого рішення від іноземця або ОБГ чи уповноваженої ними особи (захисника) адміністрація ПТПІ невідкладно інформує про це заінтересований орган з одночасним надсиланням засобами електронної комунікації отриманої копії рішення суду.

Іноземців та осіб без громадянства звільняє з ПТПІ його адміністрація на підставі рішення суду про скасування рішення про їх затримання

або примусове видворення з України, що набрало законної сили, у разі не продовження судом строку затримання чи яких до завершення граничного строку перебування в таких ПТПП примусово не видворено за межі України з причин відсутності проїзного документа, транспортного сполучення з країною їх походження або з інших причин, незалежних від таких осіб, у разі визнання їх в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, або особами без громадянства, а також установлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Звільнення іноземців або осіб без громадянства на підставі рішення суду про скасування рішення про їх затримання або примусове видворення за межі України, або відмови в продовженні строку затримання, що набрало законної сили, проводиться невідкладно, але не пізніше ніж за три години з моменту отримання адміністрацією ПТПП такого рішення (постанови, ухвали) та інформування заінтересованого органу.

Іноземців або осіб без громадянства, доставлених до ПТПП відповідно до [частини одинадцятої](#) статті 259 КУпАП, звільняють з ПТПП після закінчення строку, передбаченого [частиною другою](#) статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також у разі якщо стосовно них суд не ухвалив інших передбачених законодавством рішень.

У разі завершення розгляду заяви іноземця або особи без громадянства про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та ухвалення органом ДМС рішення, таку особу звільняють з ПТПП на підставі надісланих територіальним органом ДМС документів, якщо немає інших законних підстав для її тримання в ПТПП.

Під час звільнення з ПТПП іноземців та осіб без громадянства, визначених у [підпункті 13](#) пункту 33 Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 року № 322, відповідно до висновку про неможливість примусового видворення з України ([Додаток 24](#)) іноземця або особи без громадянства з причин відсутності проїзного документа, транспортного сполучення з країною їх походження чи з інших причин, що не залежать від таких осіб, після завершення граничного строку тримання в ПТПП, або якщо технічну неможливість провести примусове видворення іноземця або особи без громадянства виявлено раніше, ПТПП видає довідку про утримання в пункті тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території

України ([Додаток 25](#)). Висновок територіального органу ДМС про неможливість примусового видворення з України іноземця чи особи без громадянства територіальний орган ДМС надсилає ПТППі не пізніше ніж за 15 днів до закінчення граничного терміну перебування іноземця або особи без громадянства в ПТППі.

Іноземцям та особам без громадянства, яких звільняють з ПТППі у зв'язку з не продовженням судом строку затримання, завершенням розгляду заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та визнанням біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, або особою без громадянства, а також установленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, видають довідку про перебування іноземця або особи без громадянства в ПТППі ([Додаток 26](#)). Рішення про звільнення іноземця та особи без громадянства з ПТППі оформлюють постановою про звільнення іноземця або особи без громадянства з ПТППі ([Додаток 22](#)), яку затверджує директор ПТППі.

ПТППі приймає, передає та звільняє іноземців та осіб без громадянства цілодобово, зокрема у вихідні, святкові та неробочі дні.

ЄКЗК у [Сьомій Загальній доповіді \(CPT/Inf \(97\) 10\)](#) про гарантії під час затримання рекомендував, що затримані імміграційні особи повинні, так само як і інші категорії осіб, позбавлених волі, мати право від самого початку свого затримання інформувати особу на свій вибір про свою ситуацію та мати доступ до адвоката та лікаря. Крім того, вони повинні бути чітко проінформовані, невідкладно та мовою, яку вони розуміють, про всі їхні права та процедуру, яка до них застосовується.

ЄКЗК зауважив, що ці вимоги виконуються в деяких країнах, але не в усіх. Зокрема, візитні делегації неодноразово зустрічалися із затриманими іммігрантами, які явно не були повною мірою поінформовані зрозумілою для них мовою про своє правове становище. Щоб подолати такі труднощі, імміграційним затриманим слід систематично надавати документ, що пояснює процедуру, яка застосовується до них, і встановлює їхні права. Цей документ має бути доступними мовами, якими найчастіше розмовляють зацікавлені особи, і, якщо необхідно, слід вдатися до послуг перекладача.

Право на доступ до адвоката повинно застосовуватися протягом усього періоду тримання під вартою і охоплювати як право говорити з адвокатом наодинці, так і право на його присутність під час допитів у відповідних органах влади.

ЄКЗК у 19-й Загальній доповіді СРТ/Inf (2009) 27 про гарантії для нелегальних мігрантів, позбавлених волі, зазначив, що в деяких країнах органи влади регулярно вдаються до адміністративного затримання нелегальних мігрантів в очікуванні депортації, іноді без обмеження в часі або судового розгляду. Зрозуміло, що автоматичне адміністративне затримання за таких умов ризикує суперечити, серед іншого, прецедентному праву ЄСПЛ. На думку ЄКЗК, держави повинні бути вибірковими, застосовуючи свої повноваження щодо позбавлення волі нелегальних мігрантів; до затримання слід вдаватися лише після ретельного вивчення кожного окремого випадку. ЄКЗК вважає, що затримані нелегальні мігранти повинні від самого початку позбавлення волі користуватися трьома основними правами так само, як і інші категорії затриманих осіб: (1) мати доступ до адвоката, (2) мати доступ до лікаря та (3) мати можливість інформувати родича або третю особу на власний вибір про запобіжний захід. Право на доступ до адвоката має охоплювати право на розмову з адвокатом наодинці, а також на доступ до юридичної консультації з питань, пов'язаних із проживанням, затриманням і депортацією. Це означає, що коли нелегальні мігранти не в змозі самі призначити та оплатити послугу адвоката, вони повинні мати доступ до правової допомоги. Крім того, всіх новоприбулих затриманих повинен негайно оглянути лікар або підпорядкована лікареві медична сестра повної кваліфікації. Право на доступ до лікаря повинно охоплювати право — якщо нелегальний мігрант цього бажає — бути оглянутим лікарем на його/її вибір; однак можна очікувати, що затриманий оплатить витрати на таке обстеження. Повідомлення родича чи третьої особи на власний вибір про запобіжний захід значно полегшується, якщо нелегальним мігрантам дозволяється зберігати свої мобільні телефони під час позбавлення волі або принаймні мати до них доступ.

Окрім цих трьох основних прав, міжнародні договори визнають право затриманого нелегального мігранта звертатися по консульську допомогу. Однак, через те що не всі нелегальні мігранти можуть забажати зв'язатися зі своїми національними органами, реалізація цього права повинна бути покладена на відповідну особу.

Вкрай важливо, щоб новоприбулі нелегальні мігранти негайно отримали інформацію про ці права мовою, яку вони розуміють. З цієї метою їм слід систематично надавати документ, що пояснює застосовувану до них процедуру та чітко і просто викладає їхні права. Цей до-

кумент має бути доступними мовами, якими найчастіше розмовляють затримані, і, якщо необхідно, слід вдатися до послуг перекладача.

Справа ЄСПЛ «[Нур Ахмед та інші проти України](#)» стосувалася затримання та тримання в ПТПІ громадян Сомалі. Уряд стверджував, що ПТПІ не місце несвободи. Суд повторює, що, проголошуючи право на свободу, перший пункт статті 5 Конвенції стосується фізичної свободи особи, і його мета полягає в гарантуванні того, що ніхто не може бути свавільно позбавлений такої свободи. Для встановлення того, чи був хтось «позбавлений свободи» в розумінні статті 5 Конвенції, відповідним пунктом повинна бути конкретна ситуація та має враховуватися ціла низка критеріїв, таких як вид, тривалість, наслідки і спосіб застосування відповідного заходу. Різниця між позбавленням та обмеженням свободи — питання ступеня або інтенсивності, а не природи або сутності. Поняття позбавлення свободи в розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції охоплює як *об'єктивний елемент* ув'язнення особи в певному обмеженому просторі протягом значного періоду часу, так і додатковий *суб'єктивний елемент*, який полягає в тому, що нема дійсної згоди особи на відповідне ув'язнення. Відповідні об'єктивні фактори, які слід врахувати, охоплюють можливість залишити обмежену територію, ступінь нагляду та контролю за пересуванням особи, ступінь ізоляції та наявність соціальних контактів. Під час визначення різниці між обмеженням свободи пересування та позбавленням свободи в контексті тримання іноземців у транзитних зонах аеропорту та центрах прийому для ідентифікації та реєстрації мігрантів Суд має врахувати фактори, які можуть бути узагальнені так: (i) індивідуальна ситуація заявників і наявний у них вибір, (ii) застосовний правовий режим відповідної країни та його мета, (iii) відповідна тривалість тримання, особливо з огляду на мету та процесуальний захист, якими користуються заявники, очікуючи на результат, і (iv) характер та ступінь фактичних обмежень, накладених на заявників або яких вони зазнали. На останок, посилаючись на звіти КЗК та УВКБ ООН, які беззаперечно вважали ці пункти місцями тримання під вартою, Суд констатував це місцем несвободи.

5. Право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 ЄКПЛ)

Сфера застосування — приватне життя; персональні дані про людину; встановлення та підтримання стосунків з іншими людьми; порушення фізичної і моральної (психічної) цілісності людини в разі неперевіщення порогу рівня мінімальної жорстокості; визначення персональної

ідентичності (вибір імені, способу одягатися, сексуальна ідентичність тощо); ім'я, прізвище особи (зміна, написання); зовнішній вигляд людини; вільне розпорядження своїм тілом; вплив довкілля на особу; санітарно-гігієнічні зони; надзвичайний стан; стихійне лихо, техногенна катастрофа тощо; здоров'я людини; збирання медичних даних; складання історії хвороби; конфіденційність медичних даних; примусове медичне обстеження; медичне втручання; тестування медичних препаратів; місце для проживання; обшук; особистий огляд особи; огляд особистих речей; приватний простір; збирання, використання інформації про особу; ведення таємного чи відкритого нагляду (стеження); прослуховування телефонних розмов, приміщень тощо; таємність кореспонденції (листування, електронні засоби комунікації тощо); вилучення документів, зокрема тих, що підтверджують особу; відібрання відбитків пальців; фотографування, відеознімання особи; питання громадянства; вислання та видворення, депортація та екстрадиція; сімейне життя; шлюбні відносини; розлучення; фактичні шлюбні відносини; права кожного з подружжя; батьківство; позбавлення батьківських прав; опіка та піклування; усиновлення; право на спілкування з родичами та близькими; національні меншини; сексуальні меншини; транссексуали тощо.

Виявлення випадків порушення права на повагу до приватного та сімейного життя. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ примусове розлучення родичів між собою;
- ▶ відсутність належного обладнання санітарних вузлів (перегородок, дверцят, відокремлень тощо) в приміщеннях для затриманих;
- ▶ порядок використання систем відеоспостереження;
- ▶ вилучення кореспонденції та особистих речей;
- ▶ невнесення вилучених речей до протоколу вилучення, нескладання акта отриманих речей на зберігання;
- ▶ можливість контактувати із зовнішнім світом, як-от систематично отримувати суспільно важливу інформацію;
- ▶ брак умов для проведення побачень;
- ▶ можливість користуватися телефоном та інтернетом;
- ▶ взаємодія з громадськими організаціями тощо.

Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141 «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» гарантує, що під час роботи з особо-

вими справами ПТПП забезпечує дотримання [Закону України](#) «Про захист персональних даних». Внесення змін до облікової документації та долучення документів до особової справи проводяться не пізніше ніж наступного робочого дня з дня отримання інформації (документів). Особові справи на осіб, розміщених у ПТПП, зберігаються в замкнених металевих шафах з обмеженим доступом сторонніх осіб. У разі переведення особи до іншого ПТПП до нього передають її особову справу.

Медичний огляд проводить лікар у спеціально відведеній для цього кімнаті без сторонніх осіб.

Іноземці та ОБГ, які перебувають в ПТПП, можуть надсилати та отримувати листи, передачі, посилки, грошові перекази, подавати заяви, скарги до державних органів і службових осіб. Витрати на відправлення кореспонденції несе іноземець, особа без громадянства, а коли він не має на це коштів, кореспонденцію пересилають коштом ПТПП упродовж двох діб. Отримані на ім'я іноземця та особи без громадянства листи або надані для відправлення листи не можуть бути розкриті, прочитані або затримані. Кореспонденцію, яку іноземці та особи без громадянства адресують Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини або його представникам, Європейському судові з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, до членів або учасників належить Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій, прокуророві, захисникові надсилають за адресою протягом доби з часу її подання.

Приймають посилки працівники ПТПП в робочі дні після отримання повідомлення з поштового відділення. Видача посилок іноземцям та особам без громадянства, які доставляє кур'єрська пошта, відбувається після надходження їх до ПТПП. Видають посилки працівники ПТПП щодня з 10:00 до 18:00.

Посилки та передачі підлягають оглядові. Огляд проводять два працівники ПТПП при іноземцеві або особі без громадянства, якій адресовано посилку. У разі необхідності залучають перекладача. [Заборонені законодавством предмети вилучають.](#)

Передані предмети, речі, які не можуть використовуватися в ПТПП, продукти харчування, термін придатності яких закінчився, повертають особі, що передала передачу. Якщо їх отримано в посилці, то такі речі передають на зберігання ПТПП, а продукти харчування знищують при іноземцеві або ОБГ. Перелік речей, що були здані на зберігання, зазначають в акті приймання-передавання майна на зберігання ([Додаток 2](#)).

Безперешкодно в будь-який час доби у разі пред'явлення посвідчення до ПТПП допускаються Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, його представники та працівники Секретаріату Уповноваженого, а також інші особи на підставі доручення Уповноваженого встановленого зразка. До кімнат для побачень допускаються захисники (адвокати) — безперешкодно при пред'явленні посвідчення, а також ордера або договору про надання правничої допомоги; представники консульських і дипломатичних установ країни громадянської належності іноземців та осіб без громадянства, міжнародних, громадських та правозахисних організацій — на підставі письмового дозволу ДМС або керівництва ПТПП на їхню письмову заяву (лист) про надання дозволу на побачення з іноземцем або особою без громадянства у разі пред'явлення відповідного посвідчення та документів, що посвідчують особу; інші особи, які звернулися з письмовою заявою про надання дозволу на побачення з іноземцем або ОБГ — у разі пред'явлення документів, що посвідчують особу. Побачення іноземців та ОБГ проводяться конфіденційно з представниками консульських і дипломатичних установ країн їхнього походження, а також із правозахисниками чи адвокатами щоденно без обмежень у будь-який час доби.

До ПТПП також допускаються медичних працівників, які прибули в ПТПП для надання медичної допомоги іноземцеві або ОБГ; інші працівники закладів охорони здоров'я, які ведуть санітарний нагляд у ПТПП та протиепідемічну обробку. Побачення проводяться щоденно в кімнатах для побачень відповідно до правил внутрішнього розпорядку із забезпеченням конфіденційності спілкування та безпеки. Забезпечує безпеку осіб під час побачення працівник ПТПП, відповідальний за його проведення.

Для забезпечення охорони ПТПП можуть застосовуватися технічні засоби охоронного призначення та охоронної сигналізації, а також засоби відеоспостереження в порядку, передбаченому законодавством.

З метою забезпечення належного порядку і безпеки іноземців та ОБГ під час їхнього перебування в ПТПП відповідно до правил внутрішнього розпорядку в ПТПП проводять ранкові перевірки. Під час перевірки іноземці та особи без громадянства перебувають у своїх житлових кімнатах. За списком перевіряють кількість осіб, оглядають предмети, що є в кімнатах. Якщо в адміністрації ПТПП є обґрунтовані підстави вважати, що в іноземців та ОБГ є речі, які заборонені для використання в ПТПП, працівники ПТПП проводять їх особистий огляд. Під час особистого огляду не до-

пускається безпідставне пошкодження білизни, одягу, майна, інвентарю та інших предметів, а також псування продуктів харчування.

Працівники ПТПІ, які проводять особистий огляд, не повинні посягати на честь і гідність іноземців та осіб без громадянства. Недопустиме вживання непристойних виразів, брутальне або некоректне поводження з особами, які підлягають особистому оглядові.

Іноземці та особи без громадянства можуть перебувати на свіжому повітрі та вільно переміщатися територією ПТПІ в межах визначеної адміністрацією ПТПІ зони для їхнього проживання та перебування.

У ПТПІ для іноземців та ОБГ облаштовують кімнати з телевізорами. Вибір програми залежить від бажань (уподобань) іноземців та ОБГ. Іноземці та ОБГ можуть користуватися комп'ютерною технікою, встановленою у спеціально облаштованих приміщеннях ПТПІ, та отримувати доступ до інтернету, можуть упродовж дня користуватися телефонним апаратом, установленим на території ПТПІ, та робити міські, міжміські та міжнародні телефонні дзвінки. Іноземцям та особам без громадянства не дозволяється робити фотознімання та відеозапис обладнання та засобів охоронного призначення ПТПІ, розповсюджувати створені файли та матеріали в інтернет-мережі та надсилати їх іншим особам, крім приміщень та території, на якій проживають і перебувають іноземці та особи без громадянства.

[Постанова КМУ від 17 липня 2003 р. № 1110 «Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні»](#) регламентує, що діти іноземців та осіб без громадянства розміщуються в пункті тимчасового перебування разом з батьками, а в разі відсутності батьків — близькими родичами.

Діти іноземців та осіб без громадянства, розлучених із сім'єю, не підлягають розміщенню в пункті тимчасового перебування, а їх направляють до притулку для дітей служби у справах дітей.

[ЄКЗК у Сьомій Загальній доповіді \(СРТ/Inf \(97\) 10\)](#) про гарантії під час затримання рекомендував, що затримані іммігранти повинні мати право підтримувати зв'язок із зовнішнім світом під час перебування під вартою, зокрема мати доступ до телефона та відвідування родичів і представників відповідних організацій.

[ЄКЗК у 19-й Загальній доповіді СРТ/Inf \(2009\) 27 про гарантії для нелегальних мігрантів, позбавлених волі](#), зазначив, що умови утримання нелегальних мігрантів мають відображати характер їхнього позбав-

лення волі з мінімальними обмеженнями та різноманітним режимом діяльності. Наприклад, затримані нелегальні мігранти повинні мати всі можливості підтримувати повноцінний контакт із зовнішнім світом (разом з частими можливостями телефонувати та мати побачення), і їхня свобода пересування в межах місця утримання повинна бути обмежена якомога менше. Навіть коли умови утримання у в'язницях відповідають цим вимогам — а це, безумовно, не завжди так — КЗК вважає утримання нелегальних мігрантів у в'язничному середовищі фундаментальним недоліком з причин, зазначених вище.

Якщо членів однієї сім'ї позбавляють волі відповідно до законодавства про іноземців, слід докласти всіх зусиль, щоб уникнути їх роз'єднання. Очевидно, що медична таємниця повинна дотримуватися так само, як і в зовнішній спільноті; зокрема медичні картотеки нелегальних мігрантів не повинні бути доступні для немедичного персоналу, а, навпаки, їх повинні зберігати під замком медсестра або лікар. Крім того, всі медичні огляди повинні проводитися поза межами слуху та — якщо відповідний лікар не вимагає іншого в конкретному випадку — поза полем зору персоналу закладу.

6. Право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 9 ЄКПЛ)

Право на свободу світогляду та віросповідання стосуються права мати переконання і права його сповідувати:

- а) право мати будь-яке переконання (релігійне чи ні) у своєму серці і не змінювати релігію або переконання. Це право абсолютне і безумовне; держава не може в нього втручатися, наприклад, наказуючи особі, у що вона має вірити, або вживаючи заходів, спрямованих на примусову зміну переконань;
- б) право сповідувати своє вірування самому і приватно, а також практикувати його в громаді / колективі з іншими особами або прилюдно. Це право не абсолютне, бо сповідання особою своїх релігійних переконань може мати наслідки для інших за різних обставин. Друга частина статті 9 ЄКПЛ каже, що будь-яке обмеження сповідувати свою релігію або своє переконання має бути передбачене законом і необхідне у демократичному суспільстві для переслідування однієї чи кількох перелічених у ній законних цілей.

Сфера застосування права в умовах місць несвободи — свобода думки; свобода совісті; свобода переконання; усі питання щодо релігії та церкви; віросповідання; зміна релігії або переконань; богослужіння;

ритуальні та релігійні обряди; релігійне навчання; релігійні організації (релігійні секти, сектантство); тощо.

Виявлення випадків порушення права на свободу світогляду і віросповідання. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ відсутність доступу до богослужіння та релігійних обрядів;
- ▶ відсутність місця, часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії;
- ▶ примушування до сповідання або відмови від релігії;
- ▶ нерівність у правах у проведенні богослужінь, обрядів або церемоній.

[Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141](#) регламентує, що іноземців та ОБГ розміщують у ПТПП окремо з урахуванням статевих, а в разі потреби — релігійних, етнічних та інших відмінностей. Жінки проживають у кімнатах, харчуються і проводять вільний час окремо від чоловіків. Вагітних жінок, батьків з дітьми та сім'ї розміщують в окремих житлових приміщеннях з умовами для задоволення особливих потреб дитини. Якщо ПТПП не має можливості розмістити сім'ю окремо, діти проживають разом з одним із батьків, однієї з ними статі. На прогулянках чоловіки перебувають окремо від жінок та батьків з дітьми.

По змозі, ПТПП забезпечує харчуванням іноземців та осіб без громадянства відповідно до їхніх культурних і релігійних особливостей та традицій.

За наявності культурних чи релігійних переконань, які не дозволяють оглянути особу медичним працівником іншої статі, або на вимогу особи запрошують медичного працівника відповідної статі.

Розміщені в ПТПП особи можуть користуватися релігійною літературою, властивими їхній вірі предметами релігійного культу, якщо ця література та предмети не небезпечні для інших осіб, а також не обмежують прав інших осіб або не заборонені в Україні. За клопотанням іноземців та ОБГ, адміністрація ПТПП може запрошувати священнослужителів для проведення релігійних служінь й обрядів, не заборонених законодавством України. За погодженням директора ПТПП або посадової особи, яка його заміщає, релігійні служіння та обряди можуть проводитись у нічний час з урахуванням релігійних особливостей.

[Конвенція про статус біженців](#) прямо зазначає, що договірні держави надаватимуть біженцям, які перебувають на їхніх територіях, принаймні таке ж сприятливе становище, як і своїм власним громадянам,

щодо свободи сповідувати свою релігію і свободи надавати своїм дітям релігійне виховання.

Інформація про порушення може бути отримана під час інтерв'ю з іноземцями та ОБГ і огляду території та приміщень територіального органу ДМС, вивчення журналів обліку відвідувань тощо.

7. Право на ефективні засоби юридичного захисту (ст. 13 ЄКПЛ)

Кожен, чиї права та свободи були порушені має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення вчинили особи, які здійснювали свої офіційні повноваження. Склад права на ефективний засіб юридичного захисту визначає право на подання скарги до державних органів у разі порушення ними прав та свобод, а також розгляд такої скарги по суті. Право на ефективний спосіб захисту передбачає можливість не лише звернутися до суду, а й мати ефективний захист під час судового процесу. До того ж наявність засобу юридичного захисту також розуміється як забезпечення можливості на отримання відшкодування у разі заподіяння шкоди у вигляді порушених прав.

Сфера застосування права на ефективні засоби юридичного захисту:

- ▶ право на оскарження;
- ▶ доступність засобу юридичного захисту;
- ▶ право на відновлення порушених прав;
- ▶ право на відшкодування за порушене право;
- ▶ наявність практичної можливості отримати відшкодування.

У кожній житловій будівлі ПТПП, де проживають іноземці та особи без громадянства, у доступному місці розміщують стенди з інформаційними матеріалами (правилами внутрішнього розпорядку, правилами перебування іноземців та ОБГ в ПТПП, які підписав директор ПТПП або посадова особа, яка виконує його обов'язки; матеріалами щодо прав та обов'язків осіб, що утримуються; контактами центрів з надання безоплатної правничої допомоги; бланками заяви-анкети про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; інформацією про телефони довіри, керівний склад ПТПП; інформацією про територіальні органи ДМС, суду, прокуратури та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) державною мовою та мовами, зрозумілими іноземцям та особам без громадянства.

Правничу допомогу іноземцям та особам без громадянства надають у встановленому законодавством порядку. У разі звернення іно-

земця або ОБГ в ПТПП про необхідність надання йому/їй безоплатної правничої допомоги або консультації адміністрація ПТПП невідкладно повідомляє про це суб'єкта надання безоплатної вторинної правничої допомоги та фіксує в журналі обліку звернень іноземців та осіб без громадянства про надання безоплатної правничої допомоги або консультації ([Додаток 11](#)).

Розміщеним особам у разі їх звернення також надають безоплатні правничі консультації із залученням фахівців у галузі права від недержавних організацій — виконавчих партнерів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців та інших міжнародних правозахисних організацій, взаємодія з якими передбачена відповідними міжнародними угодами України.

[ЄКЗК у 19-й Загальній доповіді СРТ/Inf \(2009\) 27 про гарантії для нелегальних мігрантів, позбавлених волі](#): затримані нелегальні мігранти повинні користуватися ефективним засобом правового захисту, який дасть їм змогу отримати швидке рішення щодо законності їх позбавлення волі судовим органом. Такий судовий розгляд має передбачати усне слухання з правовою допомогою, яку надають безплатно особам без достатніх засобів, і усним перекладом (у разі потреби). Крім того, затримані нелегальні мігранти повинні бути чітко проінформовані про цей засіб правового захисту. Необхідність продовження тримання під вартою має періодично переглядати незалежний орган.

Необхідно вжити заходів, які б дали змогу затриманим нелегальним мігрантам постійно консультиватися з адвокатом, а також приймати візити представників НУО, членів сім'ї чи інших осіб на їхній вибір, а також підтримувати з ними телефонний зв'язок.

У разі застосування заходу ізоляції з міркувань безпеки або для власного захисту нелегального мігранта, ці процедури повинні супроводжуватися ефективними гарантіями. Зацікавлену особу слід поінформувати про причини вжитого проти неї заходу, надати можливість висловити свою думку з цього приводу до вжиття заходу та мати можливість оскаржити захід у відповідному органі.

Інформація про порушення може бути отримана під час інтерв'ю з іноземцями та/або ОБГ, вивчення особових справ, журналів обліку, вихідної кореспонденції, журналу відвідувань, журналу обліку звернень іноземців та осіб без громадянства про надання безоплатної правничої допомоги або консультації.

8. Недопущення проявів сегрегації, стигматизації, дискримінації (ст. 14 ЄКПЛ, ст. 1 Протоколу 12)

Сфера застосування — приниження людської гідності через різноманітні ознаки відмінності від більшості (статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження тощо); самоусунення працівників місць несвободи від реалізації профілактичних заходів, спрямованих на недопущення випадків сегрегації, стигматизації та дискримінації; штучне створення атмосфери ворожнечі.

[Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141](#) встановлює, що для іноземців та ОБГ — осіб з інвалідністю і вагітних жінок директор ПТПІ або посадова особа, яка виконує його обов'язки, має на підставі висновку лікаря або за заявою особи установити окремий порядок забезпечення відповідних умов перебування.

Кімнати для проживання та приміщення, в яких перебувають особи з вадами здоров'я, які не можуть самостійно рухатись, облаштовують додатковими технічними засобами для задоволення їхніх потреб.

Наявність дискримінації можливо виявити через спілкування з іноземцями або ОБГ, посадовими особами, через спостереження та невербальні прояви поведінки щодо конкретної особи. Будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав може бути проявом дискримінації.

9. Право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 1 Протоколу 1 ЄКПЛ)

Сфера застосування права в місцях несвободи — все «власне» майно особи.

Виявлення випадків порушення права на володіння, користування і розпорядження своєю власністю. Основні критерії оцінення порушення такі:

- ▶ вилучають під час затримання та поміщення в ПТПІ дозволені цінності, гроші та не повертають після звільнення, а також безпідставно не забезпечують користування;
- ▶ не вносять у протокол про адміністративне затримання вилучені речі або не складають акт про вилучення, поміщають у зберігання, не надають копію акта тощо;

- ▶ не повертають заставу після звільнення або закінчення строку дії судового рішення;
- ▶ не надають фіскальних чеків придбаних продуктів за заявою іноземців або ОБГ;
- ▶ у кімнатах для зберігання / сейфах нема вилучених або отриманих на зберігання речей, грошей, цінностей тощо.

Наказом МВС, МОЗ, Адміністрації Державної прикордонної служби України від 17.04.2012 № 336/268/254 іноземців та ОБГ забезпечують майном особистого користування кожні три місяці, його кількість та найменування повинні відповідати нормам. Інвентарне майно видають іноземцям та особам без громадянства в тимчасове користування. Строк його використання рахується з дня видачі іноземцеві або особі без громадянства для носіння. Для інвентарного майна сезонного використання строк використання протягом одного сезону зараховується за один рік. Строк зберігання інвентарного майна на складах до строку використання не зараховується. Після закінчення сезону інвентарне майно, яке було видане для носіння, іноземці та особи без громадянства повертають адміністрації пункту (спеціально обладнаного приміщення). Теплі речі, які були видані іноземцям та особам без громадянства для носіння в зимову пору року, а також речове майно особистого користування під час звільнення з пункту (спеціально обладнаного приміщення) адміністрації пункту (спеціально обладнаного приміщення) не повертаються.

Наказ МВС від 29.02.2016 р. № 141 регламентує: під час розміщення в ПТП іноземець або ОБГ з метою збереження здає паспортний документ, свідоцтво про народження; технічне устаткування для запису і відтворення інформації, комп'ютерне обладнання, засоби зв'язку, зокрема мобільні телефони; громіздкі предмети; грошові кошти, прикраси; медикаменти або інші лікарські засоби, які містять наркотичні речовини, що їх видають іноземцеві та особі без громадянства для лікування з дозволу лікаря ПТП. Перелік переданих на зберігання документів, особистого майна іноземців та ОБГ вказують в акті приймання-передавання майна на зберігання (Додаток 2). На зберігання також передають речі та предмети, вилучені в іноземця або ОБГ адміністративним органом та зазначені в протоколі особистого огляду іноземця або ОБГ, а також, які були виявлені в іноземця або особи без громадянства під час перебування в ПТП та підлягають здаванню на зберігання. Передані на зберігання речі та предмети зберігаються в кімнаті для

зберігання речей іноземців та осіб без громадянства ПТПІ, а документи, грошові кошти, прикраси — у черговій частині в металевих шафах, які тримаються замкненими.

За документи та особисте майно, яке не передано на зберігання, відповідає іноземець, особа без громадянства. Іноземці та особи без громадянства можуть отримати передані ними на зберігання грошові кошти та розпоряджатися ними відповідно до законодавства для власних потреб. Іноземцям та особам без громадянства можуть також видавати власні мобільні телефони для проведення телефонних розмов під час розміщення та перебування в ПТПІ. Телефонні розмови проводяться у відведеній для цього кімнаті. Після телефонної розмови мобільний телефон здається на зберігання.

Іноземці та ОБГ відповідно до власних потреб користуються власними речами, книгами, журналами, газетами, зокрема й отриманими в бібліотеці ПТПІ, письмовим приладдям, іграми, предметами особистого вжитку. У кімнатах для проживання можуть зберігатися та використовуватися власні аудіопрогравачі, радіоприймачі в установленій правилами внутрішнього розпорядку час, щоб не заважати іншим.

Іноземці та ОБГ, які мають кошти, під час перебування в ПТПІ можуть замовити предмети першої необхідності, продукти харчування, тютюнові вироби, а також книги, газети і журнали кількістю, необхідною для задоволення власних потреб. Якщо іноземець або особа без громадянства має кошти в іноземній валюті, то обмін необхідної суми проводить лише в банківській установі посадова особа ПТПІ. Закупівлю товарів проводить посадова особа ПТПІ лише в торговельних місцях, де встановлено реєстратор розрахункових операцій. За фактом кожної закупівлі та видачі іноземцеві або особі без громадянства придбаних товарів складають довідку щодо використання коштів особи, розміщеної в ПТПІ. Довідку складає посадова особа ПТПІ в довільній формі, при особі, яка робила замовлення, та в разі потреби — перекладачеві. Довідкою фіксується видача особі придбаних товарів з пред'явленням документів, які підтверджують обмін коштів, їх витрату та залишок коштів. Довідку підписують посадова особа ПТПІ, іноземець або особа без громадянства та перекладач. Квитанції про обмін коштів та чеки, які підтверджують факт закупівлі, прикріплюють на звороті довідки.

10. Право на освіту (ст. 2 Протоколу 1)

Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава у виконанні будь-яких функцій, узятий нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань.

Виявлення випадків порушення права на освіту. Основні порушення такі:

- ▶ відсутність та необладнання приміщень для організації навчального процесу;
- ▶ відсутність умов для навчання, незабезпеченість педагогічними представниками та незалученість перекладачів для можливості реалізації цього права;
- ▶ відсутність можливості брати участь у зовнішньому незалежному оцінюванні, складати Національний мультипредметний тест тощо.

На підставі [наказу МВС від 29.02.2016 р. № 141](#) у ПТПП створюються умови для забезпечення права дітей іноземців та осіб без громадянства на дошкільну та загальну середню освіту в порядку, встановленому законодавством України про освіту.

Навчання також може бути спрямоване на розвиток особистості загалом, беручи до уваги її соціальний, економічний і культурний контекст. Іноземці та ОБГ повинні мати прямиий доступ до добре вкомплектованої бібліотеки. До освітніх заходів та дозвілля слід залучати зовнішню громаду та представників неурядових організацій максимально повно. Кошти, обладнання та педагогічний персонал, необхідні для здобуття належної освіти повинні бути доступні.

Повна загальна середня освіта безплатна.

Інформація про порушення може бути отримана під час інтерв'ю та огляду території і приміщень ПТПП, вивчення бібліотечного фонду на актуальність та наявність підручників, з роботи інтернет-класів, з укладення договору з навчальними закладами, журналів обліку відвідувань тощо.

11. Право на захист від колективного вислання іноземців та право на процедурні гарантії у разі вислання іноземців (ст. 4 Протоколу 4 та ст. 1 Протоколу 7)

Забороняється колективне вислання іноземців.

Іноземець, який законно проживає на території держави, не може бути висланий за її межі, інакше ніж на виконання рішення, прийнятого відповідно до закону, і повинен мати можливість:

- ▶ наведення доводів проти свого вислання;
- ▶ перегляду своєї справи;
- ▶ постанови з цією метою перед компетентним органом або перед особою чи особами, призначеними цим органом.

Якщо заборона на колективне вислання абсолютна, то інше зазначене право обмежене, бо в разі необхідності в інтересах публічного порядку або з міркувань національної безпеки вислання іноземця, що перебуває законно, може бути виправданим.

У справі ЄСПЛ [«Чонка проти Бельгії»](#) (5 лютого 2002) заявники, громадяни Словаччини ромського походження, повідомили, що вони втекли зі Словаччини, де зазнали расистських нападів, а поліція відмовлялася втручатися. Їх заарештували з метою видворення після того, як їх викликали для завершення процедури про надання притулку. Заявники скаржилися, зокрема, на обставини їх арешту та видворення до Словаччини.

Суд постановив, що було порушення статті 4 Протоколу № 4 до Конвенції, зазначивши, зокрема, що процедура видворення не надала достатніх гарантій того, що особисті обставини кожної із зацікавлених осіб не були справді та індивідуально враховані. На думку Суду, досліджена ним процедура видворення, не залишила сумнівів щодо того, що видворення могло бути колективним, бо політична влада раніше дала вказівки відповідному органу для проведення операцій такого виду; усі відповідні іноземці були зобов'язані з'явитися до поліційної дільниці одночасно; видані їм накази залишити територію та арешт були сформульовані в однаковій формі; іноземцям було дуже важко зв'язатися з адвокатом; процедура надання притулку не була завершена.

Справа ЄСПЛ [«Грузія проти Росії I»](#) (3 липня 2014) стосувалася існування адміністративної практики, пов'язаної з арештом, затриманням і колективним видворенням громадян Грузії з Російської Федерації восени 2006 року. Суд постановив, що було порушення статті 4 Протоколу № 4 до Конвенції. Суд зазначив, що стаття 4 Протоколу № 4 була

застосована, незалежно від питання про те, чи громадяни Грузії в цій справі проживали на законних підставах, чи ні, враховуючи, що ця стаття не стосується лише тих, хто законно проживає на території країни. Стосовно питання про те, чи були вжиті заходи з видворення після та на основі розумного й об'єктивного вивчення конкретної ситуації кожного з громадян Грузії, Суд взяв до уваги відповідний опис, наданий грузинськими свідками та міжнародними урядовими та неурядовими організаціями спрощеного провадження в російських судах. Він зазначив, зокрема, що, згідно з Моніторинговим комітетом Парламентської асамблеї Ради Європи, висилки повторювалися по всій країні і що у своїх звітах міжнародні організації посилалися на координацію між адміністративними та судовими органами. Протягом періоду, про який йдеться, російські суди видали тисячі наказів про видворення громадян Грузії. Незважаючи що, судові рішення було ухвалене щодо кожного громадянина Грузії, Суд вважав, що проведення процедури видворення протягом цього періоду після видання циркулярів та інструкцій, а також з огляду на велику кількість висланих з жовтня 2006 року, унеможливили проведення розумного та об'єктивного розгляду конкретної справи кожної особи. Хоча кожна держава має право встановлювати власну імміграційну політику, підсумував Суд, слід підкреслити, що проблеми з керуванням міграційними потоками не можуть виправдати практику, несумісну із зобов'язаннями держави за Конвенцією.

Справа ЄСПЛ [«Мустагі проти Франції»](#) (25 червня 2020 року) стосувалася умов, у яких двоє дітей, затриманих під час незаконного проникнення на територію Франції на Майотті, були поміщені під адміністративне затримання разом із дорослими, не обґрунтовано пов'язаними з одним із них з адміністративною метою, і швидко повернулися на Коморські острови без ретельного та індивідуального розгляду та вивчення їхнього становища. Вони також стверджували, що не мали ефективного засобу правового захисту, щоб поскаржитися на їхнє усунення.

Суд постановив, що видворення дітей порушило статтю 4 Протоколу № 4 до ЄКПЛ. Він зазначив, зокрема, що, якщо дитину супроводжує родич або інший законний представник, вимоги статті 4 Протоколу № 4 можуть бути виконані, якщо цей дорослий мав змогу надати значущі та ефективні аргументи проти видворення, від імені дитини. Однак конкретні обставини справи, взяті загалом, привели Суд до висновку, що рішення про вивезення дітей, які були дуже маленькими (на

той час їм виповнилося п'ять і три роки) і про яких ніхто з дорослих не знав або не допомагав їм, було ухвалене та виконане без надання їм гарантії розумного та об'єктивного розгляду їхньої ситуації. Суд також постановив, що сталося порушення статті 13 ЄКПЛ у поєднанні зі статтею 4 Протоколу № 4, встановивши, зокрема, що заявники не мали ніяких доступних для них ефективних засобів правового захисту, коли їх видворяли. Цей недолік не можна було виправити подальшою видачею їм посвідки на проживання.

Ризик жорстокого поводження через сексуальну орієнтацію — Справа ЄСПЛ «[М.Е. проти Швеції](#)» (№ 71398/12) 8 квітня 2015 року стосувалася погрози видворення шукача притулку зі Швеції до Лівії, де він стверджував, що йому загрожує переслідування та жорстоке поводження, бо він гомосексуаліст. У цій справі Суд повідомив уряд Швеції, згідно з правилом 39 регламенту Суду, щоб він не вислав заявника до Лівії до подальшого рішення. У грудні 2014 року заявник отримав дозвіл на проживання у Швеції. Суд вважав, що потенційне порушення статті 3 Конвенції було усунуте, справу розв'язано на національному рівні. Тому він вирішив вилучити заяву з реєстру справ Суду.

3.4. Особливості проведення інтерв'ю з поміщеними в ПТПІ іноземцями та ОБГ

Починати спілкування необхідно із з'ясування, чи володіє іноземець або ОБГ українською мовою або мовою, якою володіє монітор. Варто під час моніторингового відвідування до ПТПІ залучати перекладачів. Не рекомендується залучати до послуг перекладача осіб, які працюють в ПТПІ. З особами, які користуються мовою жестів, можна використовувати спілкування шляхом обміну записками. Можливо використовувати програмне забезпечення в обладнанні, що використовує монітор, зокрема гугла-перекладача.

Після створення чи наявності всіх умов для спілкування, необхідно представитись і зазначити мету відвідування, розкрити повноваження. Також необхідно запитати в іноземця або ОБГ чи бажає він спілкуватись і відповідати на запитання, наголосити на конфіденційності розмови. Запитати, чи зручно співрозмовникові розмовляти, чи немає перешкод або загрози протидії від представників ПТПІ, а також чи бажає спілкуватися наодинці, чи при комусь.

До співрозмовника необхідно звертатися на «ви» (якщо спілкування відбувається українською мовою), на ім'я (не всі іноземці та ОБГ використовують батьківське ім'я після власного), або «пан/пані» з додаванням імені чи прізвища особи. Під час спілкування необхідно уникати слів та словосполучень, що визначає їх процесуальний статус: «затриманий», «шукач притулку» або статус іноземця та ОБГ тощо.

Монітор зобов'язаний попередити співрозмовника, що він не несе відповідальність за повідомлення про скоєння злочину чи іншого правопорушення, як безпосередньо стосовно нього, так і щодо інших осіб.

Пам'ятати про дотримання принципу недискримінації та не з'ясувати (без реальної необхідності реагування на порушення прав людини) соціальний стан, національність, віросповідання, а також не запитувати інформації, що має конфіденційний характер (сексуальні уподобання та орієнтацію), щодо близьких родичів (матері, батька, дружини / чоловіка, дітей), а також інформації, яка не стосується з'ясування питань дотримання прав і свобод.

Під час отримання інформації про порушення прав і свобод, моніторові необхідно зафіксувати час, місце та обставини скоєння порушення, норму права, яку порушено, коло осіб, причетних до цього, а також можливі докази (наявність свідків та очевидців, документів тощо).

Не допускається форма психологічного чи будь-якого іншого тиску або приниження осіб, що перебувають в установі, з метою отримання необхідної для монітора інформації.

Необхідно попереджати іноземців та ОБГ, що інформація, про яку вони повідомляють монітора, буде перевірятися шляхом огляду документів, а також шляхом вивчення його особової справи.

Під час спілкування з неповнолітніми особами може бути присутній психолог або педагог зі складу членів моніторингової групи.

3.5. Огляд приміщень

Під час проведення відвідування використовується «Орієнтовний маршрут відвідування», що становить схему руху моніторингової групи під час НПМ до ПТПІ (Додаток 2).

Територія пункту тимчасового перебування огорожується парканом з контрольно-пропускним пунктом.

Огляд приміщень і території ПТПІ охоплює: КПП, чергову частину; адміністративні приміщення; гуртожитки; медичний пункт з ізолято-

ром; кухню; їдальню; пральню; санітарний пропускник з дезінфекційною камерою; приміщення для зберігання особистих речей іноземців та осіб без громадянства; приміщення багатоцільового призначення; спортивний майданчик тощо.

Іноземців та ОБГ розміщують у житлових роздільних одномісних і багатомісних кімнатах із внутрішніми мережами, зокрема із системою централізованого опалення, вентиляції, електропостачання, природним та штучним освітленням, із розрахунку не менше ніж 7 м² площі на одну особу для одномісних кімнат, кімнат для вагітних жінок і батьків із дітьми; медичних ізоляторів; 4 м² площі на одну особу — для багатомісних.

Розміщених у приміщеннях багатоцільового призначення та наметах іноземців та осіб без громадянства забезпечують належними умовами проживання, зокрема спальним місцем, постільними речами та речовим майном. У приміщеннях багатоцільового призначення та наметах забезпечують належний температурний режим (не нижче ніж +18° С під час опалювального сезону), доступ до питної води та створюють умови для задоволення санітарно-гігієнічних потреб.

Житлові кімнати, у яких розміщуються іноземці та особи без громадянства, обладнані відокремленими санвузлами та забезпечені питною водою, перебувають замкненими з 22:00 до 06:00 у будні дні та з 23:00 до 06:00 — у святкові та вихідні.

Кімнати для проживання обладнують одноярусними або двоярусними ліжками, столами, стільцями, приліжковими тумбочками, шафами для одягу та відокремленим санвузлом.

Якщо в кімнатах для проживання немає санвузлів, у будівлях для проживання іноземців та осіб без громадянства на кожному поверсі обладнують санвузли загального користування, а також душові кабінки, якими іноземці та особи без громадянства користуються відповідно до власних потреб.

Пости охорони іноземців та осіб без громадянства можуть бути внутрішніми та зовнішніми, постійними і тимчасовими, однозмінними та двозмінними. Для забезпечення охорони ПТПП можуть застосовуватися технічні засоби охоронного призначення та охоронної сигналізації, а також засоби відеоспостереження в порядку, передбаченому законодавством. Варто переконатись у дотриманні права на повагу до приватного життя і що нема відеоспостережень в санітарних кімнатах. Внутрішні пости виставляють у коридорах біля кімнат для проживання іноземців та осіб без громадянства, прогулянкової території, зовніш-

нього периметра огорожі, а зовнішні — із зовнішнього боку периметра огорожі, а також у закладах охорони здоров'я під час лікування іноземців та осіб без громадянства та в адміністративних судах під час розгляду адміністративних справ.

Якщо розгляд адміністративної справи ведеться в режимі відеоконференції, з трансляцією судового процесу з облаштованого приміщення ПТПІ, адміністрація ПТПІ забезпечує участь іноземця або особи без громадянства в судовому засіданні та виставляє в цьому приміщенні внутрішній пост.

Під час НПМ-візиту варто звернути увагу чи дотримано інклюзивності будівель і споруд для створення безбар'єрного простору для всіх категорій людей з інвалідністю: з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху, розумової діяльності та інших маломобільних груп: людей похилого віку, вагітних жінок, батьків з дітьми та інших.

3.6. Підбиття підсумків за участю керівництва

Після проведення відвідування НПМ, група має обов'язково зустрітися з начальником місця несвободи або його заступником для підбиття підсумків. Під час зустрічі необхідно повідомити керівництво місця несвободи про попередні результати візиту, загальну інформацію про хід перевірки та основні зауваження, які виявила моніторингова група в ході своєї роботи. Починати підсумки варто з виконання попередніх рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків, виявлені позитивні моменти, після чого переходити до виявлених порушень.

Необхідно роз'яснити як запобігати порушенням прав людини, довести про наявність передових практик, які можна запровадити та які використовуються в інших ПТПІ, повідомити про звіти та вимоги КЗК та рішення ЄСПЛ.

Наприкінці зустрічі потрібно подякувати керівнику за сприяння в проведенні перевірки. Повідомити, що для опрацювання та вивчення отриманої інформації потрібен час і орієнтовно протягом місяця ПТПІ буде скерований розширений звіт із зазначенням виявлених недоліків та пропозицій щодо їх усунення. Також надати інформацію, що звіт із відповідними рекомендаціями *за наявності підстав*, може бути направлений до відома та реагування в межах компетенції до органів

державної влади, до органів місцевого самоврядування відповідної територіальної громади, іншим органам, організаціям, установам, підприємствам незалежно від форми власності та підпорядкування.

З урахуванням результатів відвідування НПМ Уповноважений (керівник Секретаріату, представник Уповноваженого НПМ, директор Департаменту НПМ) вносить до органів державної влади, державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності пропозиції щодо запобігання катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поводження та покарання. З метою усунення виявлених відвідуванням НПМ порушень прав і свобод людини і громадянина Департамент НПМ, регіональне представництво Уповноваженого готують і подають на підпис Уповноваженого подання для внесення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їхніх посадових і службових осіб. У разі виявлення в ході відвідування НПМ необхідності розв'язання питання про відповідність до Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України Департамент НПМ, регіональне представництво Уповноваженого готують і Департамент НПМ подає на підпис Уповноваженому конституційне подання Уповноваженого для внесення до Конституційного Суду України. За наявності достатніх підстав за фактами виявлених за результатами відвідування НПМ порушень та недоліків Департамент НПМ, регіональне представництво Уповноваженого готують і подають на підпис Уповноваженому (керівникові Секретаріату Уповноваженого, представникові Уповноваженого НПМ, директорів Департаменту НПМ) листи до органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій, установ, підприємств про ініціювання порушення дисциплінарних проваджень, проваджень у справах про адміністративні правопорушення, кримінальних проваджень, проведення перевірок, ревізій, аудитів підпорядкованих та підконтрольних органів, організацій, установ, підприємств, реалізації інших повноважень Уповноваженого.

Попередити керівництво, що за наслідком складання звіту буде встановлений строк для реагування та надання відповіді. У разі невиконання законних вимог Уповноваженого або представників Уповноваженого працівник Секретаріату Уповноваженого або представник

Уповноваженого складає протокол про адміністративне правопорушення [за ст. 188–40 Кодексу України про адміністративні правопорушення](#).

За результатами відвідування інформація (пресреліз) про виявлені порушення прав людини і громадянина оприлюднюється на офіційному сайті Уповноваженого або іншим способом протягом трьох робочих днів з дня закінчення відвідування.

Звіт відвідування НПМ після погодження Уповноваженим доповідної записки оприлюднюють на офіційному сайті Уповноваженого з дотримання вимог чинного законодавства про захист персональних даних.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1 Алгоритм дій у разі виявлення ознак неналежного поведження

Під час відвідування НПМ головне джерело інформації про порушення — конфіденційне інтерв'ю із іноземцями та/або особами без громадянства, а також матеріали їхніх особових справ, службових перевірок, журнали та книги обліку, медична документація. З метою виявлення фактів неналежного поведження також проводять візуальний огляд іноземців та/або ОБГ, щоб виявити тілесні ушкодження. При цьому необхідно зробити детальний опис ушкоджень та обставин їх отримання, провести фотофіксацію (з дозволу іноземців та/або ОБГ).

Моніторингова група перевіряє наявну інформацію в службовій документації щодо обставин та умов отримання тілесного ушкодження.

Аналізує:

- ▶ медичну документацію на факт належної фіксації;
- ▶ факт повідомлення медичним працівником старшого інспектора ПТПІ, а старшим інспектором негайної доповіді про це директорові ПТПІ або посадовій особі, яка виконує його обов'язки;
- ▶ факт письмового інформування прокурора та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини впродовж доби про виявлення в іноземця або ОБГ тілесних ушкоджень, а також фіксацію в журналі обліку виявлених тілесних ушкоджень в іноземця або ОБГ, доставленого(ої) до ПТПІ ([додаток 15](#)). Якщо іноземцеві або ОБГ заподіяно тілесних ушкоджень під час перебування в ПТПІ, адміністрація ПТПІ вживає заходів, визначених в абзаці першому цього пункту, а також упродовж доби проводять перевірку за цією подією, про результати якої письмово повідомляють відповідний структурний підрозділ ДМС;
- ▶ факт фіксації тілесних ушкоджень у довідці, яку складають у трьох примірниках, у якій із застосуванням картки первинної фіксації тілесних ушкоджень кримінального характеру ([дода-](#)

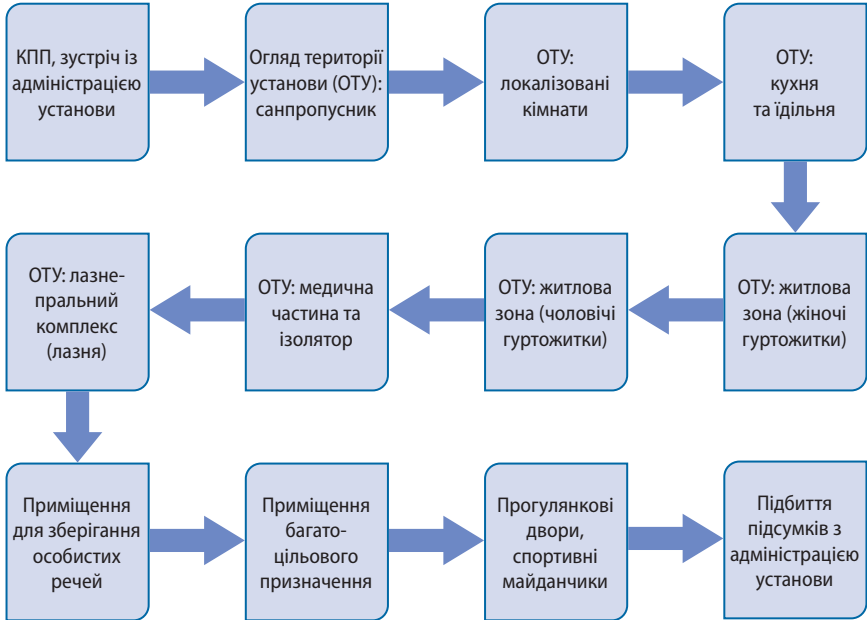
[ток 14](#)) детально описують характер ушкоджень, їх розміри та розташування. Перші два примірники довідки долучають до матеріалів особової справи та [медичної карти № 025/о](#), а третій примірник видають особі на руки.

Перевірці підлягають також медична картка амбулаторного хворого форми № 025/о та журнал обліку доставлених іноземців та осіб без громадянства до закладів охорони здоров'я та виклику бригад екстреної медичної допомоги, журнал первинного медичного огляду іноземців та осіб без громадянства, розміщених у ПТПІ, картки первинної фіксації тілесних ушкоджень кримінального характеру, журнал обліку виявлених тілесних ушкоджень в іноземця або особи без громадянства, доставленого(ої) до ПТПІ, виписки з медкартки, довідка психолога про результати надання індивідуальної психологічної допомоги тощо.

Фіксація монітором факту виявлення неналежного поведіння не залежить від суб'єкта, що спричинив тілесні ушкодження. Хто був суб'єктом неналежного поведіння (персонал, інші іноземці та/або особи без громадянства, треті особи), важливо лише для звітування.

ДОДАТОК 2

Орієнтовний маршрут відвідування

ДОДАТОК 3

Анкета для спілкування з іноземцями та особами без громадянства

- ▶ Ставити відкриті та загальні питання, щоб налагодити зв'язок: скільки особа перебуває в цьому пункті, чи вперше в цьому пункті (це важливо, бо з'ясовується загальний строк утримання, бо можливе повторне поміщення, що недопустимо). Також можливе переведення через обставини небезпеки тощо, тому, якщо особа може порівняти цей пункт з іншим, необхідно запитати про її враження.
- ▶ Запитати, як проходить день іноземця та особи без громадянства. Під час розповіді можна перейти до конкретніших питань: які події відбулися, що незвичне в чинному порядку на їхню думку?
- ▶ Чи виникають конфлікти ситуації між утримуваними і як вони залагоджуються, яка роль адміністрації в цьому? Чи застосовували до іноземців або ОБГ дисциплінарні стягнення, за які проступки? Чи існує можливість уникнути покарання, оскарження рішення адміністрації, можливість та якість отримання правової допомоги?
- ▶ Чи надає адміністрація заохочення, за які вчинки?
- ▶ Як особа розуміє поняття «жорстоке поводження»? Якщо іноземець або ОБГ повідомляє про випадки жорстокого поводження, варто поставити питання, чи готовий він підтвердити свої слова при представниках правоохоронних органів (прокуратури)? І подати відповідну заяву. У разі відмови — інформація має бути зафіксована на конфіденційній основі для організації подальшої перевірки.
- ▶ Чи має особа доступ до інформації та контакту із зовнішнім світом (надання побачень та з ким; який порядок надання телефонних розмов і доступу до інтернету; отримання посилок, передач; листування)?

У відвертій розмові варто запитати, чи знає співрозмовник про випадки порушення прав інших іноземців або ОБГ, якщо так — попросити конкретнішу інформацію або назвати осіб, з якими можна про це поговорити.

Як проходить день, які дозвілля, чи забезпечується для дітей освіта?

Чи є індивідуальне спальне місце та умови проживання (описати)? Чи існує можливість відвідувати лазню (яка періодичність)? Як організовано прання та заміна постільних речей та одягу й білизни?

- ▶ На окремі питання варто дати кілька відповідей на вибір особи — питання щодо забезпечення харчуванням, комунально-побутовими послугами, доступом до свіжого повітря (скільки часу перебуває на повітрі).

Як організована медична допомога, доступ до лікаря, з яких питань йому надавали допомогу? Як часто проводять санітарно-гігієнічну обробку місць загального користування?

- ▶ Запитати, що варто відвідати в установі та з ким поспілкуватися?

ДОДАТОК 4

Анкета фіксації результатів відвідування НПМ для цього типу місця несвободи

Карта спостереження

(заповнюють члени моніторингової групи)

Установа для моніторингу _____

(найменування установи)

Дата «___» _____ 20__ року, час відвідування _____

(год, хв)

1. Керівництво установи

1	Керівник ПТПІ <i>(спеціальне звання, П. І. Б.)</i>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
2	Працівники установи, які присутні під час моніторингу <i>(посада, спеціальне звання, П. І. Б.)</i>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Обставини, що перешкоджають проведенню моніторингу, вказати причини, пояснення керівництва установи _____

2. Загальна інформація про установу

Рік побудови установи _____;

Планове наповнення установи _____;

Кількість іноземців / осіб без громадянства на час моніторингу _____;

Кількість персоналу _____, з них атестованих _____.

3. Право на життя та безпечні умови утримання (ст. 2 ЄКПЛ)

Критерій оцінювання	Відповідність до критерію	
<p>Чи відомий іноземцям та особам без громадянства алгоритм дій у разі оповіщення «пожежа», «повітряна тривога», «евакуація» (<i>вказати</i>)</p>		
<p>Чи наявне найпростіше укриття? (<i>якщо так, вказати в окремих нотатках детальний опис, забезпечення обладнанням, необхідним майном, лікарськими засобами, питною водою та продуктами харчування</i>). <i>Ознайомитись із актом прийняття в експлуатацію укриття.</i></p>	так	немає
<p>Чи розміщені в доступному місці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ план евакуації у разі пожежі ▶ правила техніки безпеки в місцях проживання ▶ вогнегасники з відповідним терміном придатності 	так так так	немає немає немає
<p>Чи наявні випадки насильницької смерті, суїцидів (<i>отримати перелік інформаційних листів та довідок за методичними рекомендаціями</i>)</p>	так	ні

4. Виявлення випадків катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання (ст. 3 ЄКПЛ)

Критерій оцінки	Відповідність критерію	
Чи відомі іноземцям та ОБГ випадки катування / жорстокого поводження? (зазначити)		
Візуальні ушкодження іноземців чи ОБГ (якщо так, зазначити в окремих нотатках детальний опис ушкоджень та обставини їх отримання, фотофіксація)	так	немає
Наявність скарг іноземців чи ОБГ на катування, інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження під час перебування в установі (якщо так, зазначити, які саме — стислий зміст, конкретні факти)	так	немає
Чи пов'язані скарги з незаконними діями службових або інших осіб? (зазначити)	так	немає
Чи проходили постраждалий(лі) медичний огляд з метою фіксації тілесних ушкоджень? (зазначити причини відмови)	так	ні
Чи погоджується постраждалий(лі) подати офіційну скаргу на неправомірні дії адміністрації установи? (зазначити причину відмови)	так	ні
Безпека співіснування іноземців та ОБГ (зазначити)	під контролем персоналу	заходів не вживає

Проведення перевірок за випадками неправомірних дій персоналу тощо <i>(зазначити)</i>	так	ні
--	-----	----

Чи проводить з іноземцями або ОБГ індивідуальні роботи психолог	так	ні
--	-----	----

Чи трапляються конфлікти (бійки) між іноземцями або ОБГ?		
---	--	--

Як часто? <i>(зазначити)</i>		
--	--	--

Як залагоджуються можливі конфлікти між іноземцями / ОБГ?		
--	--	--

<i>(зазначити)</i>		
--------------------	--	--

Чи відомі іноземцям / ОБГ випадки неправомірних дій з боку іноземців / ОБГ або персоналу?		
--	--	--

Які саме? <i>(зазначити)</i>		
--	--	--

Візуальні ушкодження іноземців / ОБГ	зафіксовані	відсутні
<i>(зазначити)</i>		

Безпека співіснування іноземців / ОБГ <i>(вказати)</i>	задовільно	незадовільно
Проведення процесуальних дій	Понад 8 годин на день	Без перерви через кожні 2 години

4.1. Право на достатній життєвий рівень, що охоплює достатнє харчування, одяг, житло (ст. 3 та/або 8 ЄКПЛ)

4.1.1. Зовнішній вигляд

Відповідність одягу та взуття за сезоном	відповідає	не відповідає
Стан одягу та взуття <i>(можливість ремонту, зазначається)</i>	задовільний	незадовільний
Зовнішній вигляд іноземців / ОБГ <i>(охайність, чистота)</i>		
Можливість прання натільної білизни та власного одягу <i>(вказується)</i>		
Можливість зміни та ремонту одягу <i>(вказується)</i>		
Графік роботи перукарні		

4.1.2. Умови тримання іноземців / ОБГ в ПТПІ

Критерій оцінки	Житлова зона (жіноча)	Житлова зона (чоловіча)
Наявність пристосованих приміщень		
Блок-санпропускник:		
▶ роздягальня		
▶ духова з достатньою кількістю кабінок для миття		
▶ санітарний вузол		

Приміщення для тримання іноземців / ОБГ: <ul style="list-style-type: none"> ▶ кількість спальних приміщень ▶ кількість ліжко-місць ▶ тримається осіб (не менше ніж по 7 м² площі на одну особу — для одномісних кімнат, кімнат для вагітних жінок і батьків із дітьми; 4 м² площі на одну особу — для багатомісних кімнат) 		
Санітарно-гігієнічний стан приміщень (зазначається)		
Забезпечення необхідним інвентарем: <ul style="list-style-type: none"> ▶ стан та наявність постільних речей ▶ приліжкові тумбочки (1 на 2 особи) та табурети ▶ побутові предмети 		
Природне освітлення (достатнє для читання та писання)		
<i>достатнє недостатнє на вікнах жалюзі</i>		
Штучне освітлення: лампи-жарівки		
<i>справне несправне</i>		
Нічне освітлення		
<i>наявне потребує ремонту нема</i>		
Електромережі та електроприлади (розподільчі щити, побутові розетки, кип'ятильники, тощо)		
<i>впорядковані з порушенням ізоляції потребують ремонту</i>		

Вентиляція (стан зазначається)		
<i>примусова природна припливна доступ до свіжого повітря доступу нема</i>		
Вентиляція примусового типу (якщо є)		
<i>функціонує не функціонує</i>		
Опалення		
<i>централізоване власна котельня</i>		
<i>функціонує не функціонує (за сезоном)</i>		
<i>температурний режим (зазначається) не нижче від +18 °C під час опалювального сезону</i>		
Туалет		
<i>обладнаний автоматичним змивом не обладнаний</i>		
<i>санітарно-гігієнічний стан (зазначається)</i>		
Умивальник		
<i>кількість, усього _____, достатня недостатня</i>		
Доступ до води		
<i>вода надходить постійно перекриває персонал відкритий доступ до питної води бачок для питної води</i>		
<i>санітарно-гігієнічний стан (зазначається)</i>		
Наявність постільних речей у кожного іноземця / ОБГ		
<i>матрац, подушка, ковдра 2 простирадла, наволочка</i>		

стан постільної білизни, прання, прожарювання (зазначається)	
Двори для прогулянок	
упорядкованість території (зазначається)	
наявність спортивного майданчика та його обладнання (зазначається)	
стан порядку, чистота (своєчасність прибирання)	
Наявність скарг на неналежні умови тримання (короткий опис)	

4.2. Харчування

Вартість харчування на одного іноземця / ОБГ на день:

Наявність меню на кухні (їдальні) (перспективне меню на 14 днів)		
Можливість уживати їжу в непризначений час, у перервах між споживаннями їжі (вказати як і де)		
Органолептичні властивості їжі (зазначається)	задовільно	незадовільно
Стан та якість питної води (зазначається)	задовільно	незадовільно
Зберігання продуктів харчування (зазначається)	задовільно	незадовільно

Зовнішній вигляд працівників їдальні та кухні	<i>задовільно</i>	<i>незадовільно</i>
Дієтичне харчування (урахуванням релігійних переконань) (зазначається)	<i>надається</i>	<i>відсутнє</i>
Наявність скарг на погане харчування (зазначається)		
Їдальня, кухня, підсобні приміщення		
загальний стан	<i>задовільно</i>	<i>незадовільно</i>
освітлення	<i>задовільно</i>	<i>незадовільно</i>
прибирання (оцінка чистоти)	<i>задовільно</i>	<i>незадовільно</i>
вентиляція	<i>задовільно</i>	<i>незадовільно</i>
температурний режим		

4.3. Одержання іноземцями / ОБГ посилок (передач), робота крамниці

Кімната для приймання посилок / передач (наявність окремого приміщення, суміжного з приміщенням для відвідувачів, режим роботи)			
Обладнання кімнати	<i>стіл для перевірки вмісту передач, стілець</i>		
	<i>полиці для розкладання передач (стелаж стаціонарний)</i>		
	<i>терези з набором гир (ваги настільні)</i>		
	<i>тара: корзини, сумки для рознесення передач у камери</i>		
	<i>умивальник, дзеркало, мило та рушник</i>		

	<i>білі халати для персоналу</i>		
	<i>інструмент для перевірки вмісту передач</i>		
	<i>набір столових ножів та дощок для розроблення продуктів</i>		
Санітарний стан приміщень та інвентарю (зазначається)			
Наявність скарг громадян щодо організації прийому передач, скарг щодо роботи крамниці (основні проблеми)			

4.4. Організація миття іноземців / ОБГ та прання білизни

Організація миття іноземців / ОБГ та прання білизни		
Наявність графіка миття та прання білизни (душ за потреби) <i>щотижневе</i> <i>кількість часу миття на 1 особу</i> <i>нерегулярне</i> <i>не ведеться</i>		
Якість прання білизни (зазначається)	задовільна	низька
Заміна постільної білизни <i>щотижнева</i> <i>власна білизна</i>		
Забезпеченість чистильно-мийними засобами (зазначається)		

Відповідність приміщень лазні до санітарних норм	санітарний вузол: <i>наявний</i> <i>відсутній</i>		
	вентиляція: <i>свіже повітря</i> <i>задуха</i> <i>сирість</i>		
	освітлення: <i>достатнє</i> <i>недостатнє</i>		
	прибирання: <i>графік</i> <i>прибирання</i> <i>(санітарний день)</i> <i>своєчасно</i> <i>брудно, засмічено</i>		
Справність обладнання та інвентарю	душова з достатньою кількістю сіток для миття (<i>вказати кількість</i>)		
	регулювання тиску та температури води		
	безпеку користування інвентарем (<i>гумові килимки, справність електромереж тощо</i>)		
	кількість прожарювальних камер <i>потребує ремонту</i>		
	кількість пральних машин <i>потребує ремонту</i>		
	наявність прасувальних машин (прасок) <i>потребує ремонту</i>		
Приміщення, що потребують поточного ремонту (<i>вказується</i>)			
Наявність скарг іноземців / ОБГ щодо побутового забезпечення (<i>основні питання</i>):			

4.5. Локалізовані кімнати

Локалізовані кімнати		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ за вмотивованим рішенням директора ПТПП або в.о. — до 15 діб ▶ продовження строку — до 30 діб 	дотримання	недотримання
Локалізовані кімнати для осіб з психічним розладом (до трьох годин)	дотримання	недотримання

4.6. Дотримання права на належну медичну допомогу (ст. 3 ЕКПЛ)

Медичне лікування			
Медичне забезпечення			
<ul style="list-style-type: none"> ▶ періодичність; усіх без винятку ▶ скарги ▶ хворі на вигляд 			
Зазначається, які саме категорії новоприбулих проходять медичний огляд (хворі на вигляд; на прохання, за скаргою, усіх без винятку тощо)			
Присутність осіб у приміщенні під час медичного огляду	інші іноземці / ОБГ / стать	медичні працівники	працівники ПТПП
Порядок проведення первинного огляду новоприбулих Антропометричні дослідження, збір даних, об'єктивне обстеження лікаря, лабораторне дослідження (аналіз сечі, крові на RW)			
Умови в кімнаті лікарського прийому			
<ul style="list-style-type: none"> ▶ санітарно-гігієнічний стан ▶ провітрювання ▶ освітлення ▶ температурний режим тощо 			

Наявність інфекційного ізолятора		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ кількість осіб тримається ▶ кількість ліжок ▶ підстави поміщення (<i>азначається хвороба, з якою особу розміщують окремо від інших</i>) 		
Наявність ізолятора для осіб із психічними розладами		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ кількість осіб тримається ▶ кількість ліжок ▶ підстави поміщення (<i>рекомендації лікаря психіатра, психолога</i>) ▶ застосування м'якої фіксації (<i>підстави, порядок застосування</i>) ▶ специфіка обладнання приміщення (<i>азначається</i>) 		

5. Право на працю та захист від експлуатації (ст. 4 ЄКПЛ)

Залучення до праці		
<p>(азначити, чи оплачується праця)</p> <p>За нормативно-правовими актами можуть за згодою залучатись адміністрацією зазначеного пункту до робіт з благоустрою</p>	примусово	за згодою

6. Дотримання права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ)

Наявність законних підстав перебування в місці несповоди		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ протокол про адміністративне затримання, ▶ судове рішення про затримання з метою ідентифікації та/або забезпечення примусового видворення за межі території України або затримання з метою забезпечення передання відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію; ▶ судове рішення про продовження строків затримання (<i>азначається</i>) 		

<p>Строки перебування</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ іноземець / ОБГ не може два строки перебувати ▶ не більше ніж 18 місяців <p>(зазначається)</p>		
<p>Повідомлення про перебування</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ повідомлення до БВПД про заяву утримуваних про залучення адвоката або отримання правничої консультації ▶ виклик перекладача ▶ повідомлення родичів (дипломатичної установи (консульства країни походження) <p>(зазначається)</p>		
<p>Віковий статус</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ малолітній чи неповнолітній без супроводу ▶ малолітній чи неповнолітній із супроводом батьків або одним із них ▶ малолітній чи неповнолітній із супроводом родичів 		
<p>Суб'єкт затримання чи продовження тримання</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ протокол затримання ДМС ▶ протокол затримання ДПС ▶ протокол затримання СБУ ▶ судові рішення на затримання чи продовження тримання 		
<p>Підстава звільнення</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ застава ▶ поруки ▶ закінчення строків судового рішення ▶ закінчення граничного строку утримання ▶ закінчення дії адміністративного протоколу про затримання — 3-х діб <p>(зазначається)</p>		
<p>Загальний висновок щодо дотримання права на свободу (зазначається)</p>		

7. Дотримання права на приватність (ст. 8 ЄКПЛ)

<p>Відповідність встановлених систем відеоспостереження та нагляду</p>		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ інформування іноземців / ОБГ про ведення відеоспостереження ▶ ведення постійного відеонагляду в кімнатах проживання (порушення) ▶ чи охоплює санітарний вузол / душову кабінку (порушення) <p>(зазначається)</p>		
<p>Відповідність умов для телефонних розмов, побачень</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ окреме приміщення ▶ надання приватних бесід ▶ можливість користування власним телефоном <p>доступ до інтернету (зазначається)</p>		
<p>Доступ до листування</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ забезпечується ▶ наявність цензури кореспонденції <p>(зазначається)</p>		
<p>Обладнання санітарних вузлів</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ окрема кімната ▶ відгороджений напівстілкою ▶ не відгороджений 		
<p>Обладнання душових кабін у лазні</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ окремі кабінки ▶ не відгороджене місце 		

Можливість зберігати особисті речі		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ наявність кімнат і місць для зберігання особистих речей ▶ доступ до особистих речей ▶ можливість бути присутнім під час проведення обшуку ▶ присутність інших осіб під час проведення обшуку з роздяганням (зазначається)		
Загальний висновок щодо дотримання права на приватність <i>(зазначається)</i>		

8. Право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 9 ЄКПЛ)

Доступ до богослужіння та релігійних обрядів	так	ні
Наявність місця, часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії	так	ні
Кількість релігійних конфесій, які проводять обряди <i>(зазначається):</i>		
Визначений час та графік (у разі необхідності) проведення обрядів		

9. Дотримання права на правову допомогу та на ефективні засоби юридичного захисту (ст. 13 ЄКПЛ)

Доступ до захисника (адвоката) та перекладача		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ обладнання кімнати для проведення побачень із захисником ▶ надання побачень без обмежень ▶ забезпечення приватності побачень 		

Доступ до інформації про свої права	відвідування національними та міжнародними організаціями, що опікуються правами іноземців / ОБГ		
	наявність бібліотеки, книг, брошур, нормативно-правових документів про права іноземців / ОБГ доступною мовою		
	наявність інформаційних стендів про права іноземців / ОБГ (плакати, розпорядок дня тощо)		
Сприяння адміністрації установи в отриманні документів, що стосуються іноземців / ОБГ (встановлення особи тощо)			
▶ можливість зберігати при собі документи та їх копії, які були зроблені під час перебування в адміністративному органі, суді чи ПТПІ			
Право на скаргу			
Можливість викладати пропозиції, заяви та скарги в усній або письмовій формі від свого імені			
▶ наявність скриньки скарг ▶ порядок реєстрації та своєчасне направлення скарг (протягом 3-х діб) ▶ ознайомлення з відповідями на відправлену кореспонденцію (протягом доби)			
Порядок реєстрації та направлення скарг, що не підлягають переглядові (протягом доби)			
Можливість оскаржити рішення адміністрації			
▶ правоохоронні органи (МВС, ДМС, СБУ, ДБР) ▶ органи прокуратури ▶ суд ▶ омбудсман			
Наявність стендів з інформацією про порядок звернення до компетентних органів та організацій (адреси, номери телефонів гарячих ліній, графіки прийому з особистих питань тощо)			

Особистий прийом начальника установи <i>(наявність графіка, розв'язання питань)</i>		
Проведення розслідувань за зверненнями про порушення прав <i>(азначається)</i>		

10. Дотримання прав людей з інвалідністю, ВІЛ / СНІДом, інших вразливих категорій (ст. 3, 8 чи 14 ЕКПЛ)

Особливості умов тримання		
Доступність будівлі / будівель для малорухомих груп підопічних <i>(пандус з нахилом не більше ніж 1:12. Ширина пандуса повинна бути не менше ніж 1,2 м за одnobічного руху і не менше ніж 1,8 м — за двобічного. На початку і кінці пандуса слід передбачати горизонтальні площадки завдовжки не менше ніж 1,5 м)</i>	так	ні
Наявність у санітарних вузлах спеціальних умов для іноземців / ОБГ з особливими потребами <i>(ДБН В.2.2-9 і ДБН В.2.2-17)</i>		
Наявність засобів малої механізації відповідно до реабілітації особи з інвалідністю: <ul style="list-style-type: none"> ▶ візки ▶ приліжкові столи, ▶ санітарні стільці ▶ милиці ▶ ходунки тощо 		

11. Право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 1 Протокол 1 ЄКПЛ)

Майно іноземців / ОБГ	так	ні
<ul style="list-style-type: none"> ▶ можливість використовувати власні телефони та речі ▶ можливість купувати за власні кошти ▶ пред'явлення чеків на купівлю товарів ▶ (інше зазначається) 		
Повернення застави		
Зберігання цінностей, грошей тощо		
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Оформлення вилучення протоколом про адміністративне правопорушення чи затримання ▶ Оформлення актом приймання на зберігання ▶ Оформлення акта про повернення 		

12. Право на освіту (ст. 2 Протокол 1 ЄКПЛ)

Наявність навчальної кімнати	так	ні
<ul style="list-style-type: none"> ▶ наявність укладеного договору ▶ кількість обладнаних класів для навчання ▶ затверджений розклад занять ▶ навчальні плани ▶ забезпеченість зошитами (інше зазначається) 		
Стан навчально-методичного приладдя		
Забезпечення навчальною літературою		
Можливість складання зовнішнього незалежного обстеження: <ul style="list-style-type: none"> ▶ реєстрація для складання ЗНО (НМТ) ▶ отримання сертифікату 		

13. Право на захист від колективного вислання іноземців та право на процедурні гарантії у разі вислання іноземців (ст. 4 Протокол 4 та ст. 1 Протокол 7 ЄКПЛ)

Перевірити підстави для видворення

Забороняється колективне вислання іноземців.

Іноземець, який законно проживає на території держави, не може бути висланий за її межі інакше ніж на виконання рішення, прийнятого відповідно до закону, і повинен мати можливість:

- ▶ наведення доводів проти свого вислання;
- ▶ перегляду своєї справи;
- ▶ представлення з цією метою перед компетентним органом або перед особою чи особами, призначеними цим органом.

ДОДАТОК 5

Нормативно-правові акти, що визначають права осіб, які утримуються в місці несвободи, та регулюють діяльність закладу

1. Конституція України, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України, в редакції 01.01.2024 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Кримінальний кодекс України, в редакції 01.01.2024 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.
6. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.
7. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.
8. Закон України «Про імміграцію», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#top>.
9. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.
10. Указ Президента від 30 травня 2011 року N 622/2011 «Про Концепцію Державної міграційної політики», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1110 «Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2003-%D0%BF#Text>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2011 р. N 658 «Про утворення територіальних органів Державної міграційної служби», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2011-%D0%BF#Text>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. N 563 «Про затвердження Типового положення про територіальні орга-

- ни міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2011-%D0%BF#top>.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою», https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF?find=1&text=%D0%B4%D0%BC%D1%81#w1_1.
 15. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2012 р. № 150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та тимчасового проживання, продовження та скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2012-%D0%BF#Text>.
 16. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2012 р. № 179 «Про затвердження Порядку провадження за заявами іноземців та осіб без громадянства про добровільне повернення», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2012-%D0%BF#Text>.
 17. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 196 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2012-%D0%BF#Text>.
 18. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 197 «Про затвердження Положення про проїзний документ особи, якій надано додатковий захист», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2012-%D0%BF#Text>.
 19. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 199 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-2012-%D0%BF#Text>.
 20. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 202 (Дію Постанови відновлено згідно з Постановою КМ № 415 від 12.06.2013) «Про затвердження Положення про посвідчення біженця», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2012-%D0%BF#Text>.
 21. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 203 (Дію Постанови відновлено згідно з Постановою КМ № 415 від 12.06.2013) «Про затвердження Положення про проїзний документ біженця», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203-2012-%D0%BF#Text>.

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2012 р. № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-2012-%D0%BF#Text>.
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2013 р. № 130 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення надання безоплатної вторинної правничої допомоги та послуг з медіації», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130-2013-%D0%BF#n9>.
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 грудня 2013 р. № 884 «Про затвердження Порядку підтвердження достатнього фінансового забезпечення іноземців та осіб без громадянства для в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду через територію України і виїзду за її межі та визначення розміру такого забезпечення», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2013-%D0%BF#Text>.
25. Постанова КМУ від 19 березня 2014 р. № 121 «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та компенсації вартості медичних послуг і лікарських засобів, наданих іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово проживають або перебувають на території України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2014-%D0%BF#Text>.
26. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 травня 2014 р. № 154 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення проїзного документа біженця з безконтактним електронним носієм», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2014-%D0%BF#Text>.
27. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 669 «Порядок отримання, вилучення з Єдиного державного де-

мографічного реєстру та знищення відцифрованих відбитків пальців рук особи», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2014-%D0%BF#Text>.

28. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 360 «Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text>.
29. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 червня 2014 року № 289 «Про затвердження Порядку оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-2014-%D0%BF#Text>.
30. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 року № 144 «Про затвердження норм харчування іноземців та осіб без громадянства, що розміщуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, пунктах тимчасового розміщення біженців Державної міграційної служби», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2015-%D0%BF#Text>.
31. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 832 «Про особливості соціального захисту розлучених із сім'єю дітей, які не є громадянами України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/832-2016-%D0%BF#Text>.
32. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р. № 784 «Порядок ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-%D0%BF#Text>.
33. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 р. № 118 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2017-%D0%BF#Text>.
34. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 321 «Про затвердження зразка, технічного опису бланка та Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на постійне проживання», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2018-%D0%BF#Text>.

35. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 322 «Про затвердження зразка, технічного опису бланка та Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання», <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-zrazka-tehnichnogo-33>.
36. Постанова КМУ від 23 травня 2018 р. № 403 «Про затвердження Порядку визначення спеціального рахунка для внесення застави, яка застосовується у справах за адміністративними позовами», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/403-2018-%D0%BF#Text>.
37. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 605-р «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство на період до 2020 року», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2012-%D1%80#Text>.
38. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 780-р «Про затвердження плану заходів із запровадження документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, у які імплантовано безконтактний електронний носій, і створення національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства на 2014–2017 роки», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2014-%D1%80#Text>.
39. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2015 р. № 1411-р «Про схвалення Концепції здійснення першочергових заходів з реформування Державної міграційної служби», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1411-2015-%D1%80#top>.
40. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2015 р. № 1428-р «Про схвалення Концепції створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1428-2015-%D1%80#Text>.
41. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р «Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.
42. План заходів з реалізації державної міграційної політики України на період до 2025 року, <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/public-consultation/discussion/15959.html>.

43. Наказ МВС України від 07.09.2011 р. № 649 «Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1146-11#Text>.
44. Наказ МВС України від 25.04.2012 № 363 «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України», втратив чинність 2023 р., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1792-23#n6>.
45. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Адміністрації Державної прикордонної служби України від 17.04.2012 № 336/268/254 «Про матеріально-побутове і медичне забезпечення іноземців та осіб без громадянства, що утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, і пунктах тимчасового тримання та спеціально обладнаних приміщеннях», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0748-12#Text>.
46. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Адміністрації Державної прикордонної служби України від 17.04.2012 № 336/268/254 «Порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, що утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, Державної міграційної служби України і пунктах тимчасового тримання та спеціально обладнаних приміщеннях Державної прикордонної служби України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0749-12#n2>.
47. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України від 23.04.2012 № 353/271/150 «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-12#Text>.
48. Наказ МВС України від 11.03.2013 р. № 228 «Про затвердження Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-13#Text>.

49. Наказ МВС України від 15.07.2013 No 681 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання», втратив чинність 2019 р., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1335-13#Text>.
50. Наказ МВС України від 28.08.2013 р. №825 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною міграційною службою України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1654-13#Text>.
51. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 04.09.2013 No 850/536/1226 «Про затвердження Порядку проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1683-13#Text>.
52. Наказ МВС України від 17.12.2013 № 1235 «Про затвердження Інструкції про порядок прийняття Державною міграційною службою України та її територіальними органами рішень про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0025-14#Text>.
53. Наказ МВС України від 20.07.2015 № 884 «Про затвердження Порядку обчислення строку тимчасового перебування в Україні іноземців, які є громадянами держав з безвізовим порядком в'їзду», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0944-15#Text>.
54. Наказ МВС України від 17.12.2015 №1586 «Про затвердження Положення про Центр соціальної інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, Державної міграційної служби України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-16#Text>.
55. Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України від 02.02.2015 № 41/119/95 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів та установ Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби та державної служби зайнятості для організації надання медичної допомоги з туберкульозу іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0194-15#Text>.

56. Наказ Міністерства внутрішніх справ, Міністерства закордонних справ, Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Служби зовнішньої розвідки, Служби безпеки України від 29.04.2015 № 494/132/467/497/141/281 «Про затвердження Методики аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0587-15#Text>.
57. Наказ МВС України від 29.02.2016 № 141 «Про затвердження Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-16#Text>.
58. Наказ МВС України від 28.03.2016 № 217 «Про затвердження Вимог до матеріально-побутового забезпечення біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, що проживають у пунктах тимчасового розміщення біженців», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0833-16#Text>.
59. Наказ МВС України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України від 10.08.2016 № 772 «Про затвердження Інструкції про порядок дій посадових осіб Державної прикордонної служби України та взаємодії з територіальними органами Державної міграційної служби України під час звернення іноземців чи осіб без громадянства із заявами про визнання біженцями або особами, які потребують додаткового захисту», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0587-15#Text>.
60. Наказ МВС України від 06.11.2018 р. № 891 «Про затвердження Порядку організації та проведення особистого прийому громадян у Державній міграційній службі України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1350-18#Text>.
61. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.06.2018 № 503 «Про затвердження Положення про пункти тимчасового розміщення біженців», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-18#Text>.
62. Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України від 30 січня 2018 року № 256/5/65 «Про затвердження Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-18#Text>.

63. Наказ МВС України від 18.10.2019 р. № 875 «Про затвердження Вимог до відцифрованого образу обличчя особи, фотокарток, що подаються для оформлення або обміну документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, та фотографічного зображення на них», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1146-19#Text>.
64. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948, ухвалена і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text,
65. Конвенція ООН про статус біженців, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
66. Протокол до Конвенції ООН про статус біженців, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text.
67. Керівні принципи щодо міжнародного захисту: «Альтернатива втечі / Переміщення всередині країни» в контексті статті 1А(2) Конвенції 1951 року та/або Протоколу 1967 року, що стосуються статусу біженця, https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/Альтернатива_Бегства_или_Перемещения_Внутри_Страны.pdf.
68. Коментар з позбавлення статусу біженця (доведення, тягар доведення тощо), https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/Комментарий_по_вопросу_лишения_статуса_беженца.pdf.
69. Керівництво з міжнародного захисту №8: Звернення дітей по надання притулку відповідно до статей 1(А)2 та 1(F) Конвенції 1951 року та/або Протоколу 1967 року щодо статусу біженця, https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/обращение_детей_за_предоставлением_убежища.pdf.
70. Керівні принципи міжнародного захисту: Припинення статусу біженця згідно зі статтями 1С(5) та (6) Конвенції про статус біженців 1951 року («Положення про припинення»), https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/прекращение_статуса_беженца.pdf.
71. Керівні принципи міжнародного захисту: Припинення статусу біженця згідно зі статтями 1С(5) та (6) Конвенції про статус біженців 1951 року («Положення про припинення»), https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/Преращение_статуса_беженца_согласно_статьи_1С_5_и_6.pdf.

72. Основні принципи міжнародного захисту: Застосування положень про виключення: Стаття 1F Конвенції 1951 року про статус біженців https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/Применение_положений_об_исключении.pdf.
73. Механізми міжнародної співдіяльності з розподілу відповідальності та тягарю у випадках масового напливу біженців, https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/распределение_бремени_в_случае_наплыва_беженцев.pdf.
74. Керівництво з міжнародного захисту. Заяви на надання статусу біженця з релігійних мотивів відповідно до Статті 1A (2) Конвенції 1951 р. та Протоколу 1967 р., що стосується до статусу біженця, https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/12/статус_беженца_по_религиозным_мотивам.pdf.
75. Джерело з міжнародних документів ООН зі статусу шукачів притулку, <https://www.refworld.org/ru>.

ДОДАТОК 6

Рекомендації щодо заповнення звіту

I. Вступ

1.1. За результатами проведення відвідування повинен бути підготовлений звіт, у якому відображають інформацію про:

- ▶ найменування місця несвободи;
- ▶ склад групи НПМ;
- ▶ попередні зауваження.

1.2. Звіт формує керівник групи НПМ на підставі інформації та матеріалів, що надали всі члени групи НПМ.

II. Факти, виявлені під час відвідування

2.1. Висвітлюються виявлені порушення та недоліки із зазначенням норми міжнародного та/або національного законодавства, опис виявлених порушень, їх наслідки, підтверджувальні документи, матеріали, результати опитування (фото) або інша додаткова інформація (із зазначенням порушеного права та порядковим номером).

Катування та інші форми жорстокого поводження

1. _____
2. _____
3. _____

Порушення прав на _____

4. _____
5. _____
6. _____

III. Рекомендації

1. _____.
2. _____.
3. _____.

До звіту подаються такі документи та матеріали:

ДОДАТОК

Керівник групи НПМ

(посада)

(підпис)

(ПІБ)

Додаток до Звіту

**Уповноваженому
Верховної Ради України
з прав людини
Дмитру ЛУБІНЦЮ**

Прізвище, ім'я, по батькові

Правовий статус, посада

Найменування місця несвободи

Адреса, контактний номер телефона

ПОЯСНЕННЯ

Зміст частини 1 статті 63 Конституції України про те, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом, мені зрозумілий.

Мені роз'яснено, що відповідно до ч. 3 ст. 19–1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» опитування осіб, які перебувають у місцях несвободи, з метою отримання інформації стосовно поводження з цими особами й умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію, ведеться без третіх осіб та за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування.

підпис

Пояснення бажаю давати _____ мовою.

Пояснення _____ (бажаю (не бажаю) давати власноручно.

З приводу поставлених мені питань можу пояснити таке:

Перелік питань:

1. _____
2. _____
3. _____

Відповідь на 1 питання:

Відповідь на 2 питання:

Відповідь на 3 питання:

До пояснень додається (у разі наявності додатків):

1. _____
2. _____

Наприкінці опитування зазначити, вибравши потрібне:

З моїх слів записано вірно, мною прочитано, уточнень, зауважень та доповнень немає.

Написано власноручно, уточнень, зауважень та доповнень немає.

Мною прочитано, викладаю наступні уточнення, зауваження та доповнення:

_____.202_р.

підпис

П.І.Б.

У разі відмови опитуваної особи відповідати на поставлені питання робиться позначка:

Від надання відповідей на поставлені питання відмовився(-лася).

Від підписання наданого пояснення відмовився (-лася).

Опитав учасник групи НПМ

посада

підпис

П. І. Б.

Національний превентивний механізм (НПМ) створено в Україні у 2012 році відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань (ФПКПК). Основна ідея НПМ полягає в запровадженні системи регулярних незалежних відвідувань будь-якого місця несвободи з метою запобігання та захисту утримуваних там осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Здійснення функцій НПМ покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Відвідування місць несвободи відбувається за моделлю «Омбудсмен+»: працівники Офісу Омбудсмена спільно з активістами громадянського суспільства.

В Україні функціонування НПМ забезпечує Департамент з питань реалізації Національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Інформацію про НПМ можна знайти за посиланням:
<https://ombudsman.gov.ua/>

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами — членами Європейського Союзу. Усі держави — члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини — договору, спрямованому на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE